

Nr 30.

Ankom till Riksdagens kansli den 19 maj 1911 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll, angående granskning af åtskilliga protokoll öfver kommandomål för flottan samt angående en anmärkningsanledning af statsutskottet.

A.

Till konstitutionsutskottet hafva, på därom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlämnade de under tiden från och med den 15 januari 1910 till och med den 15 januari 1911 i statsrådet förda protokoll, nämligen:

justitiedepartementsärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 13 januari 1911;

justitieärenden från och med den 4 februari 1910 till och med den 13 januari 1911;

utrikesdepartementsärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 13 januari 1911;

landtförsvarsärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 13 januari 1911;

sjöförsvarsärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 13 januari 1911;

civilärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 14 januari 1911;

finansärenden från och med den 15 januari 1910 till och med den 14 januari 1911;

ecklesiastikärenden från och med den 15 januari 1910 till och med den 13 januari 1911; samt

Bihang till Riksd. Prot. 1911. 3 Saml. 1 Afd. 26 Häft. (Nr 30).

jordbruksärenden från och med den 21 januari 1910 till och med den 13 januari 1911.

Vid den granskning af dessa protokoll, som i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift blifvit företagen och nu fullbordad, har utskottet

hvarken funnit skäl att emot någon statsrådets ledamot tillämpa § 106 regeringsformen eller ansett anledning förekomma att framställa någon anmärkning på grund af § 107 samma grundlag;

hvilket utskottet får för Riksdagen tillkännagifva.

B.

*Infördrade
protokoll i
kommando-
mål för år
1910.*

På därom framställd begäran hafva därjämte till utskottet öfverlämnats styrkta utdrag af samtliga de inför Kungl. Maj:t under *nästlidet* år förda protokoll öfver *kommandomål för flottan*, i hvad samma protokoll angå flottans öfningar till sjöss.

*Statsutskottets
anmärkningsanledning.*

Vidare hafva båda kamrarna den 3 maj 1911 till konstitutionsutskottet i vederbörlig ordning hänvisat statsutskottets memorial, nr 59, angående anledning till anmärkning mot en statsrådsledamot och är ifrågasvarande memorial af följande lydelse:

»Det är anledning till anmärkning mot förutvarande statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, konteramiralen m. m. grefve Carl August Ehrensvärd, hvarom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför hvilket anledningen skall uppgifvas.»

Af statsutskottet öfverlämnades till konstitutionsutskottet i anledning häraf nedanstående skrifvelse:

Till Riksdagens konstitutionsutskott.

*Statsutskottets
skrifvelse med
uppgift om
anmärkningsanledningen.*

I Riksdagens år 1910 församlade revisorers berättelse öfver verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1909 hafva revisorerna under femte hufvudtiteln (sid. 130) anfört följande:

»I berättelse öfver etc. — — — (se *Bil. Litt. A.*) varande härvid fogade följande uppgifter:

»Uppgift utvisande etc. — — — (se *Bil. Litt. B. och C.*)

I häröfver angifna yttranden har anförts af *marinförvaltningen*:

»Redan i berättelsen etc. — — — (se *Bil. Litt. D.*)

af *stationsbefälhafvaren vid flottans station i Karlskrona*:

»Anledningen till etc. — — — (se *Bil. Litt. E.*)
af flottans räkenskapskontor i Karlskrona:

»Den i Riksdagens etc. — — — (se *Bil. Litt. F.*) varande den åberopade skrifvelsen af den 21 oktober 1910 af följande lydelse:

»Till etc. I anledning af etc. — — — (se *Bil. Litt. G.*)
af stationsbefälhafvaren för flottans station i Stockholm:

»Bifogade yttrande etc. — — — (se *Bil. Litt. H.*)
af räkenskapskontoret vid flottans station i Stockholm:

»Genom remiss etc. — — — (se *Bil. Litt. I.*)

Inom utskottet har uppgjorts bifogade promemoria angående utgifterna från reservationsanslaget till flottans öfningar åren 1909 och 1910. (se *Bil. Litt. K.*)

Med anledning af öfverskridandet af förenämnda anslag har Kungl. Maj:t den 27 januari innevarande år lämnat uppdrag åt statskommissarien m. m. C. L. Tenow att inkomma med utredning och yttrande i ämnet. Denna utredning, som förelagts statsutskottet, är numera befordrad till trycket och torde sålunda vara tillgänglig för konstitutionsutskottet.

Hvad sålunda förekommit har, jämlikt 39 § 2 mom. riksdagsordningen, statsutskottet för den åtgärd, hvarill konstitutionsutskottet må finna förhållandena föranleda, velat bringa till konstitutionsutskottets kännedom.

Och får utskottet tillika bifoga följande handlingar nämligen:

1) afskrift af skrifvelse den 25 februari 1909 från inspektören för flottans öfningar till sjöss och chefen för marinstaben angående utgifter för flottans öfningar under maj—september 1909 jämte bilaga med beräkning öfver kostnader för sjöexpeditioner m. m. under tiden 1 oktober 1908—30 september 1909 — — — (*Bil. 1*);

2) provisorisk uppgift från marinförvaltningens revisionskontor öfver kostnader för fartygsexpeditioner år 1909 — — — (*Bil. 2*);

3) afskrift af skrifvelse den 10 januari 1911 från marinförvaltningen angående öfningsanslagets ställning — — — (*Bil. 3*);

4) afskrift af marinförvaltningens underdåniga skrifvelse den 21 februari 1911 angående uppgift å de för flottans öfningar under innevarande år tillgängliga medel — — — (*Bil. 4*); samt

5) afskrift af marinförvaltningens underdåniga skrifvelse den 14 mars 1911 i samma ämne — — — (*Bil. 5*).

Då utskottet i öfverensstämmelse med riksdagsordningens §§ 39 och 57 gjort anmälan till Riksdagen med anledning af flottöfningsanslagets öfverskridande och till stöd för denna anmälan anfört ofvanstående, anser utskottet sig dessutom böra meddela,

att skulden för öfverskridandet af flottöfningsanslaget ej rättvisligen kan påbördas f. d. statsrådet grefve Ehrensvärd allena, utan till en väsentlig del måste tillskrifvas

dels det föräldrade och långsamma räkenskaps- och redovisnings-system, som användes inom marinförvaltningen och dess underlydande räkenskapskontor samt vid bokföringen inom flottan,

dels bristen på ekonomisk samverkan mellan de olika myndigheter, som lyda under sjöförvarsdepartementet, och

dels den omständigheten att flottans öfningar i regeln kostat betydligt större summor än de i kostnadsberäkningarna upptagna.

Det vid ärendets behandling i utskottet hållna protokoll bifogas.
Stockholm den 2 maj 1911.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

John Stuart.

<i>Bil. A—I.</i>	Se statsrevisorernas berättelse sid. 130—131.	<i>Bil. A.</i>
		<i>Bil. B.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 132—138.	<i>Bil. C.</i>
		<i>Bil. D.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 139—141.	
		<i>Bil. E.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 677—678 (»anmärkning under § 1»).	<i>Bil. F.</i>
		<i>Bil. G.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 682—683.	<i>Bil. H.</i>
		<i>Bil. I.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 683—686.	
		<i>Bil. I.</i>
	Se statsrevisorernas berättelse sid. 686—688.	

Bil. K.

P. M. angående utgifterna från reservationsanslaget till flottans öfningar åren 1909 och 1910.

Enligt Kungl. Maj:ts till Riksdagen aflåtna nåd. proposition angående statsverkets tillstånd och behof har vid föredragning af frågan om reglerandet af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel för år 1912 statsrådet och chefen för kungl. sjöförvarsdepartementet, i sammanhang med viss framställning rörande reservationsanslaget till flottans öfningar, omförmålt, att detta anslag *med betydliga belopp öfverskridits* (sid. 63). — I detta ämne meddelar departementschefen, bland annat, att resultaten af de pågående och eventuellt ytterligare erforderliga undersökningarna rörande öfningsanslagets ställning och anledningarna till dess öfverskridande skulle så snart ske kunde af honom framläggas inför Kungl. Maj:t för att därefter bringas till Riksdagens kännedom. Bil. K.

I skrifvelse till Kungl. Maj:t den 30 mars 1910 har marinförvaltningen beräknat den vid början af året disponibla tillgången å anslaget, som för 1910 var å riksstaten uppfördt med 1,800,000 kronor, till allenast 464,805 kr. 87 öre, hvilken siffra dock chefen för marinstaben och inspektören af flottans öfningar till sjöss uti gemensam skrifvelse den 13 påföljande maj förklarade sannolikt vara för lågt beräknad.

Sedan ärendet angående anslagets ställning blifvit genom remiss den 17 i sistnämnda månad öfverlämnadt till marinförvaltningen för ytterligare utredning, har förvaltningen i en den 10 sistlidna januari dagtecknad skrifvelse till statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet gendrifvit de af stabschefen och inspektören gjorda uttalanden och beräkningar. Med stöd af en skrifvelsen bifogad, i ämbetsverkets bokslutskontor utarbetad promemoria har förvaltningen sökt påvisa, bland annat, att dess med uppgiften den 30 mars 1910 framlagda approximativa beräkning af medeltillgången träffade verkliga förhållandet på endast omkring 3,000 kr. när.

Uti ifrågavarande promemoria upptages nämligen det disponibla anslagsbeloppet den 1 januari 1910 till 461,226 kr. 2 öre, medan marinförvaltningens nyssnämnda beräkning slutade på en summa af 464,805 kr. 87 öre. Stabschefen och inspektören hade däremot, såsom inhämtas af marinförvaltningens skrifvelse den 10 januari detta år, ansett att de medel, som för 1910 stodo till förfogande för det med öfningsanslaget afsedda ändamålet, rätteligen bort beräknas till i rundt tal 766,000 kronor.

Mellan dessa båda kalkyler — liksom för öfrigt i flera punkter, där marinförvaltningens samt stabschefens och inspektörens approximativa siffer-

uppgifter ställas mot hvarandra — förefinnes således ej ringa skiljaktighet. Men huru olika de resultat än äro, hvartill de i ärendet hörda myndigheterna kommit, framträder i alla händelser med tillräcklig tydlighet, att af 1910 års reservationsanslag till flottans öfningar en högst afsevärd del tagits i anspråk redan under föregående år, eller med andra ord att vid 1909 års slut anslaget blifvit i betydlig mån öfverskridet.

Den brist, som vid denna tidpunkt förefanns, skulle enligt ofvan omförmälda promemoria af den 10 sistlidna januari uppgå till 1,293,173 kr. 98 öre, hvaraf borde belöpa

på år 1907	kr. 198,603: 57
» » 1908	» 449,189: 62
» » 1909	» 645,380: 79

Anslaget har i riksstaterna för samma år varit uppfördt med följande belopp:

för år 1907	med kr. 1,200,000
» » 1908	» » 1,200,000
» » 1909	» » 1,800,000

I fråga om bristen för 1909 är att märka, att densammas beräkning grundar sig på ett i promemorian upptaget kostnadsbelopp för flottans expeditioner å 2,445,380 kr. 79 öre. I en till utskottet öfverlämnad, inom marinförvaltningens revisionskontor den 20 nästlidne mars upprättad »provisorisk uppgift å kostnaden för sjöexpeditioner år 1909» angifves dock den på anslaget till flottans öfningar fallande delen af denna kostnad till endast 2,213,694 kr. 61 öre. Möjligen kan denna skiljaktighet på i rundt tal 230,000 kronor bero på den omständigheten att, såsom framhålles i den promemoria, med hvilken den provisoriska uppgiften aflämnats, i denna uppgift ingå expeditioner, påbörjade hösten 1908 och avslutade under 1909, hvaremot expeditioner, som påbörjats hösten 1909 och avslutats först under 1910, icke ingå i densamma.

De brister, som under åren 1907—1909 uppstått, hafva emellertid icke kommit till synes å anslagets konto i marinförvaltningens hufvudbok. Af de tabeller under rubrik »Marinförvaltningen», hvilka finnas införda i Riksdagens revisorers berättelser rörande granskning af statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under samma år och hvilka tabeller upprättats i öfverensstämmelse med ämbetsverkets hufvudböcker, framgår tvärtom, att å anslaget skulle vid slutet af hvardera året 1907 och 1908 funnits reservationer, uppgående till resp. kr. 235,837: 18 och kr. 30,012: 82, medan under år 1909 visserligen skulle hafva uppkommit en öfverbetal-

ning (= brist), som dock uppgått till endast kr. 190,014: 91, således ett vida lägre belopp än den här omförmälda bristen. Anledningen till att kontot i hufvudboken kan utvisa behållning, oakadt å anslaget i verkligheten förefinnes brist, förklarar marinförvaltningen i sin skrifvelse den 10 sistlidna januari vara att söka däruti, att i bokslutet endast ingå formellt afförda utgifter, under det att en del förskottsvis bestridda utbetalningar inflyta först i ett följande års bokslut. Detta föranleder gifvetvis, att de i hufvudboken för visst år å anslaget afförda utgifterna utgöra en sammanblandning af kostnader för olika år. Totalkostnaderna för räkenskapsåret finnas således fördelade på flera års hufvudböcker; och att det kan dröja ganska länge, innan de blifvit till sitt definitiva belopp afförda, bestyrkes däraf att, såsom marinförvaltningens skrifvelse till Kungl. Maj:t den 30 mars 1910 gifver vid handen, beräkningen af de för sagda år disponibla medel för flottans öfningar uppgjorts med ledning af, bland annat, 1907 års *fartygslikvider, hvilka vore de sista som då vore färdiga.*

I afseende å ställningen å 1910 års anslag till flottans öfningar meddelas följande.

Enligt en å marinförvaltningens bokslutskontor den 15 sistlidne februari upprättad uppgift å disponibel tillgång för 1911 å ifrågavarande anslag, hvilken uppgift är bifogad ämbetsverkets skrifvelse den 14 nästlidne mars i samma ämne, skulle den disponibla tillgången *den 1 januari 1910*, sedan med detta års anslagsmedel gäldats den å anslagets konto i marinförvaltningens hufvudbok vid årets början upptagna öfverbetalningen från år 1909 å kr. 190,014: 91, utgöra kr. 1,609,985: 09.

Utgifterna enligt räkenskapen uppgingo till . . . » 1,599,524: 56,

hvidan en reservation vid årets slut borde förefinnas af kr. 10,460: 53.

Anslagets konto gifver emellertid, såsom af det ofvan sagda framgår, icke alltid någon fullt tillförlitlig ledning vid besvarandet af frågan om årsanslagets ställning. I bokslutskontorets uppgift upptagas också *såsom berörande anslagstillgången för år 1911* kostnaderna för 1910 års öfningar i hvad de afse tiden intill den 1 november, hvilka kostnader, approximativt beräknade till kr. 1,120,395: 00, ännu ej å anslaget formellt afförts. Härtill torde böra läggas de beräknade kostnaderna för expeditionerna under november—december 1910 » 150,000: 00. De utgifter för 1910, som återstå att i räkenskapen afföra, skulle således uppgå till, approximativt » 1,270,395: 00.

Om förut å anslagets konto formellt afförts kr. 1,599,524: 56,
 skulle utgiftssiffran för år 1910 utgöra » 2,869,919: 56
 och alltså en högst betydlig brist föreligga.

Med hänsyn till hvad i handlingarna anförts, särskildt i fråga om beräkningen af anslagstillgången för sistnämnda år, synes emellertid antagligt, att kostnader för 1909 och föregående år till belopp ungefär motsvarande de ännu ej formellt afförda utgifterna för 1910 års öfningar ingå i det afförda beloppet kr. 1,599,524: 56.

Under förutsättning att så är förhållandet, skulle de sammanlagda kostnaderna för 1910, tagna särskildt för sig, icke hafva orsakat något öfverskridande af detta års anslag.

I ärendet inkomna handlingar finnas tillgängliga i statsutskottets lokal.

Stockholm den 4 april 1911.

Afskrift.

Bilaga 1.

Bil. 1.

Ink. till K. Sjöförsvars-
 departementets Kommando-
 Expedition 1 mars 1909.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Sjöförsvarsdepartementet.

Med hänvisning till chefsens för marininstaben och inspektörens af flottans öfningar till sjöss gemensamma skrifvelse nr 313 den 13 augusti sistlidet år med förslag till plan för flottans öfningar intill midten af september månad innevarande år, få vi härmed vördsamt öfverlämna förslag till generalorder för öfningarna under tiden maj—september. I stort sett afviker icke förslaget till generalorder från den ursprungliga öfningsplanen, dock föreslås att novemberpansarbåtarna sammandragas till en kusteskader under befäl af en högste befälhafvare redan i midten af april på det att denne må kunna följa senare delen af rekrytskoleutbildningen samt därpå följande utbildningsyrkesskolor och under tillämpningsöfningar. För att utbildningen i yrkesskola må kunna begynna så snart rekrytutbildningen hunnit fullt afslutas, föreslås att högste befälhafvaren skall göra under-

dårig anmälan om tidpunkten, när å kusteskadern skjut- och signalskolorna böra taga sin början.

Kusteskaderns utvidgning till kustflotta förutsättes äga rum den 7 juli. Å kanonbåtarna Urd, Skuld och Disa äfvensom å de torpedbåtar, som ingå i torpedafdelningen, och å den torpedbåt, som ingår i speciella skjutskoleafdelningen, torde några fartygschefer icke böra kommenderas. Å Urd bör afdelningschefen för 2:a skeppsgosseafdelningen utse chef bland de å Freja kommenderade officerare, och chef å Skuld bör först utses af afdelningschefen för sjökrigsskoleafdelningen under den tid kanonbåten afses för kadetternas öfningar och därefter af afdelningschefen för 2:a skeppsgosseafdelningen. Sedan skeppsgossarnas skjut- och signalskola afslutats i slutet af juli månad, bör logementsfartyget Freja inbogseras till Karlskrona och afmönstras samt kanonbåtarnas besättningar kompletteras med erforderlig personal från Freja. Chefer å kanonbåtarna, af hvilka den ene tillika torde böra nämnas till afdelningschef, kommenderas, och fartygen utgå på omkring sex veckors expedition, under hvilken tid tillämpningsöfningar anordnas å afdelningen.

Å de torpedbåtar, som skola ingå i kustflottan med undantag af de 4 st. 2:a kl. båtar, hvilka förut tillhört respektive kusteskader och 2:a skeppsgosseafdelningen, och å hvilken från expeditionens början böra kommenderas chefer och mobiliseringsbesättningar, böra chefer icke nämnas förr än öfningarna i torpedskolan fortgått så länge, att, om anmälan till Chefen för Kungl. Sjöförvarsdepartementet jäml. § 207 af reglementet för sjömanskårens skolor skulle ifrågakomma, dylik dessförinnan må kunna hafva afgifvits.

De bifogade reviderade personalfördelningstablåerna torde böra tryckas, enär det visat sig medföra stor tidsutdräkt att å stationerna afskrifva dem eller delar af dem i tillräckligt antal exemplar, så att hvarje expedition, som är i behof af dylik tablå, må erhålla en sådan, hvarjämte vid afskrifning det jämväl visat sig att fel insmugit sig, hvilka kunna åstadkomma åtskilliga olägenheter. Då emellertid det torde vara skäl att icke flera exemplar utlämnas än som verkligen erfordras, torde det vara lämpligt att hvarje exemplar numreras och att efter öfningarnas afslutande i september alla exemplar återfordras och insamlas i vederbörande stationsbefälhafvares militärexpedition. Beträffande kostnaderna för öfningarna så hafva de beräkningar öfver dem, som utfördes förra sommaren, äfvenledes reviderats, och hafva de, som böra drabba flottans öfningsanslag, något ökats på grund af att rekryteringen inom sjömanskåren under hösten och vintern utfallit öfver förväntan väl och således kontingenten stamrekryter å fartygen kommit att öfverstiga den förut beräknade, hvarigenom alltså större del af

expeditionskostnaden blifver lagd på öfningsanslaget än från början afsetts.

Enligt Kungl. Marinförvaltningens underdåniga anmälan om de medel af öfningsanslaget, som stå till förfogande för innevarande år, skulle den disponibla tillgången utgöra 1,566,973: 47 kr., från hvilket belopp ämbetsverket frändragit 339,392: 23 kr., utgörande den andel af förskottsvis bestridda och ännu icke formellt afförda utgifter, som beräknades drabba öfningsanslaget, hvadan enligt ämbetsverkets uppgift det belopp, som återstår till förfogande, kunde beräknas till 1,227,581: 24 kr.

Kungl. Marinförvaltningen har emellertid af årets öfningsanslag reserverat medel uppgående till 267,717: 38 kr. för de utgifter, som af ämbetsverket redan bestridts för utevarande fartyg, hvilkas expedition togo sin början under sistlidet år, äfvensom för vissa kända utgifter för år 1909. Härtill kommer jämväl att kostnaderna för den under förra årets höstmånader sammandragna skolafdelningen, beräknade till 74,300 kr., ingå i det af Kungl. Marinförvaltningen från den disponibla tillgången, 1,566,973: 47 kr., afdragna summa 339,392: 23 kr.

Nu nämnda utgifter 267,717: 38 kr. och 74,300 kr. eller tillsammans 342,017: 38 kr. hafva af oss, jäml. den i skrifvelse N:o 313 den 13 augusti 1908 afgifna öfningsplanen, beräknats skola drabba 1909 års öfningsanslag. Under dylik förutsättning uppgår alltså den af oss beräknade disponibla tillgången af öfningsanslaget till $1,227,581: 24 + 342,017: 38 = 1,569,598: 62$ kr.

De för året beräknade kostnaderna skulle det oaktadt komma att öfverstiga den disponibla tillgången med 69,731: 38 kr. beroende på att under nästföregående år vissa expeditioner, hvilka icke upptagits i förslaget till öfningsplan för sommaren 1908, likvisst kommo till utförande, hvarigenom öfningsanslaget för sistnämnda år öfverskreds, och således de för innevarande år tillgängliga medlen blefvo reducerade.

Vid dylikt förhållande synes det oss vara lämpligt, att det belopp, med hvilket öfningsanslaget på grund af förutnämnda förhållanden kom att öfverskridas och hvilket således måste täckas med medel från efterföljande års öfningsanslag, fördelas å såväl detta som nästkommande år. Om Herr Statsrådet skulle gilla sistnämnda beräkningsgrund, torde den nu föreslagna öfningsplanens genomförande icke komma att medföra någon svårighet att nästkommande år såväl täcka den summa af 69,732 kr., hvarmed de för innevarande år af öfningsanslaget disponibla medlen skulle komma att öfverskridas, som äfven verkställa rustningar och utföra öfningar i öfverensstämmelse med innevarande års öfningsplan utan att dock öfningsanslaget för 1910 skulle i sin helhet behöfva anlitas.

I öfverensstämmelse med den förut afgifna öfningsplanen förutsättes att i rekrytskola föreskrifna öfningar, hvilka lämpligen böra utföras under gång, verkställas ombord å novemberpansarbåtarna från senare delen af mars månad och intill dess fartygen den 15 april sammandragas å Karlskrona redd till kusteskader. På den grund upptagas i förslaget till generalorder, att fartygscheferna å dessa pansarbåtar skola återtaga befälet den 22 mars. Fartygen torde under nu nämnd tid böra detacheras dels för att verkställa i »A. S. I.» bil. 1 upptagna »B. Tillämpningsöfningar», för hvilkas utförande lokala förhållanden torde hafva lagt hinder i vägen, dels på det att hvar och en fartygschef må erhålla någon tid, under hvilken han själfständigt kan leda öfningarna ombord och genom samöfning af besättningen sätta fartyget i stridsdugligt skick. Angående tiden för avslutandet af den allmänna militära kursen i rekrytskola å Stockholms 2:a rekrytafdelning äfvensom beträffande öfverflyttning af pansarbåtarna Götas och Thules besättningar till pansarkryssaren Fylgia och pansarbåten Dristigheten m. m. ämna vi framdeles afgifva förslag.

Följande bilagor bifogas:

I—IV personalfördelningstablåer för maj och juli.

V beräkning öfver kostnaderna för sjöexpeditioner m. m.

Stockholm den 25 februari 1909.

W. DYRSSEN.

Inspektör af Flottans öfningar till sjöss.

TH. SANDSTRÖM.

Chef för Marinstaben.

Björn Holmgren.

Vidimeras ex officio.

Kungl. Marinförvaltningens kansli den ³⁰/₁₂ 1910.

Tore Hedrén.

Den till denna handling hörande bilaga med beräkning öfver kostnader för sjöexpeditioner m. m, under tiden 1 oktober 1908—30 september 1909 återfinnes i »Utredning och yttrande angående reservationsan-

slaget till Flottans öfningar och därmed sammanhängande frågor» I, afgifvet af statskommissarien Chr. L. Tenow sid. 166—177 i hvad tabellen afser beräknad kostnad.

Bilaga 2.

Bil. 2.

»Provisorisk uppgift från marinförvaltningens revisionskontor öfver kostnaderna för fartygsexpeditioner år 1909» har utskottet af utrymmes-skäl ej medtagit.

Bilaga 3.

Bil. 3.

»Afskrift af skrifvelsen den 10 januari 1911 från marinförvaltningen angående öfningsanslagets ställning» återfinnes i statskommissarien Tenows ofvan citerade »Utredning och yttrande» sid. 356—369.

Afskrift.

Bilaga 4.

Bil. 4.

Marinförvaltningen, angående uppgift å de för flottans öfningar under innevarande år tillgängliga medel.

Till Konungen.

Jämlikt § 18 i gällande instruktion för Marinförvaltningen åligger det ämbetsverket att den 15 februari hvarje år till Eders Kungl. Maj:t afgifva uppgift å de för flottans öfningar under ingångna året tillgängliga medel.

För att kunna fullgöra detta åliggande erfordras för Marinförvaltningen uppgifter från flottans stationer å de vid årets början återstående kostnader för föregående år, hvilka skola utgå af anslaget till flottans öfningar. Sådana approximativa uppgifter hafva till ämbetsverket inkommit från stationsbefälhafvaren vid flottans station i Karlskrona med skrifvelse den 14 innevarande månad och från stationsbefälhafvaren vid flottans station i Stockholm med skrifvelse den 7 i samma månad.

Med ledning af räkenskapen och berörda approximativa uppgifter har sedermera å Marinförvaltningens bokslutskontor upprättats uppgift i

afseende å disponibla tillgången å reservationsanslaget till flottans öfningar innevarande år.

Då Marinförvaltningen emellertid ansett önskligt, att stationernas uppgifter måtte om möjligt ytterligare verificeras, samt Marinförvaltningen i sådant afseende anmodat stationsbefälhafvarna att före den 8 nästkommande mars inkomma med ytterligare uppgifter i ämnet, får ämbetsverket härigenom i underdånighet anhålla, att med afgifvande af den i instruktionen föreskrifna uppgiften måtte få anstå till den 10 nästkommande mars.

I ärendets handläggning hafva deltagit Dyrssen, Wolff, föredragande, samt Rosensvärd, därvid dock Wolff uttalat skiljaktig mening, på sätt bifogade protokollsutdrag närmare utvisar. Stockholm den 21 februari 1911.

Underdånigst

På Kungl. Marinförvaltningens vägnar

GUSTAF DYRSSFN.

Tore Hedrén.

Rätt afskrifvet; betyga

Robert Sällberg.

G. Hummerhielm.

*Särskildt yttrande till protokollet den 21 februari 1911
angående uppgift å de för flottans öfningar år 1911 tillgängliga medel.*

Enligt mitt förmenande äro tillräckliga skäl för framställning till Kungl. Maj:t om uppskof med afgifvande af den föreskrifna uppgiften icke för handen. De siffror, hvilka framgå ur de från stationsmyndigheterna inkomna uppgifterna, hvila, liksom ock den i Kungl. Marinförvaltningens bokslutskontor öfver disponibla tillgången å anslaget upprättade uppgiften, mot hvilken jag icke har något att erinra, på en approximativ beräkning, som emellertid för nu förevarande ändamål är fullt tillräcklig.

Vid sådant förhållande anser jag, att Kungl. Marinförvaltningen, jämlikt § 18 i den för ämbetsverket gällande instruktion, nu bort till Kungl. Maj:t afgifva föreskrifven uppgift i ämnet. Stockholm den 21 februari 1911.

HENRIK WOLFF.

Utdrag af Kungl. Marinförvaltningens protokoll den 21 februari 1911.

Närvarande: Chefen för ämbetsverket,
Konteramiralen m. m. DYRSSEN,
Amiralitetsrådet m. m. WOLFF,
Kommendörkaptenen m. m. ROSENSVÄRD.

§.

S. D. Amiralitetsrådet Wolff föredrog ånyo det från sammanträdet den 17 i denna månad uppskjutna ärendet angående uppgift å de för flottans öfningar under innevarande år tillgängliga medel; och beslöt Kungl. Marinförvaltningen, att underdånig skrifvelse enligt registraturet med framställning om uppskof med afgifvande af den i § 18 af instruktionen för ämbetsverket föreskrifna uppgift skulle till Kungl. Maj:t aflåtas, hvarjämte beslöts telegram till stationsbefälhafvaren vid flottans station i Karlskrona och skrifvelse till stationsbefälhafvaren vid Stockholms station, äfvenledes enligt registraturet.

I fråga om besluten var föredraganden Wolff af skiljaktig mening på sätt bilaga till detta protokoll närmare angifver.

Som ofvan

Ur protokollet

Tore Hedrén.

Bilaga 5.

Bil. 5.

Marinförvaltningen med uppgift angående de för flottans öfningar under innevarande år tillgängliga medel.

Till Konungen.

Sedan Marinförvaltningen i underdånig skrifvelse den 21 nästlidne februari af anförda skäl anhållit, att med afgifvande af den i instruktionen för ämbetsverket föreskrifna uppgift angående de för flottans öfningar innevarande år tillgängliga medel måtte få anstå till den 10 i denna månad,

har Eders Kungl. Maj:t genom nåd. bref den 24 i förstnämnda månad bifallit denna framställning.

På sätt ämbetsverket i sin nämnda skrifvelse meddelat hade approximativa uppgifter å de vid årets början återstående kostnader för föregående år, hvilka skola utgå af anslaget till flottans öfningar, inkommit från Stationsbefälhafvaren vid flottans station i Karlskrona med skrifvelse den 14 och från Stationsbefälhafvaren vid flottans station i Stockholm med skrifvelse den 7 sistlidne februari. Enligt de sålunda inkomna, härvid i afskrift fogade uppgifterna (Bil 1 och 2) utgjorde de ifrågavarande kostnaderna, approximativt, för Karlskrona station 750,000 kronor och för Stockholms station 370,395 kronor.

I dessa belopp ingingo dock icke de för november-december år 1910 på öfningsanslaget belöpande kostnaderna för dels fartygsexpeditioner med Karlskrona och Stockholms rekrytafdelningar, dels Svensksunds vinterexpedition.

I den å Marinförvaltningens bokslutskontor, med ledning af räkenskapen och de från flottans stationer sålunda inkomna uppgifterna, upprättade, i ämbetsverkets skrifvelse den 21 februari omförmälda uppgiften (Bil. 3) i afseende å disponibla tillgången för året å öfningsanslaget har denna tillgång beräknats utgöra, approximativt, i rundt tal 510,000 kronor. Därvid äro de för november-december år 1910 på öfningsanslaget belöpande kostnaderna för Karlskrona och Stockholms rekrytafdelningar samt Svensksunds vinterexpedition beräknade, approximativt, i jämnt tal till 150,000 kronor, hvarjämte afdragits vissa för innevarande år beräknade kostnader, hvilka enligt särskilda nådiga bref skola utgå af öfningsanslaget, med tillhoppa 29,250 kronor.

I Marinförvaltningens förberörda skrifvelse den 21 februari är omnämndt, hurusom ämbetsverket anmodat stationsbefälhafvarna att med stöd af 1910 års fartygsredogörelser söka i möjligaste mån ytterligare verificera omförmälda approximativa uppgifter samt inkomma med utredning senast den 8 i denna månad.

Hvad Karlskrona station vidkommer har — sedan ytterligare skriftväxling ägt rum, därvid, bland annat, Stationsbefälhafvaren den 2 dennes, efter t. f. kamrerarens hörande, meddelat att närmare beräkning än att 750,000 kronor kvarstode såsom slutresultat ej nu kunde åstadkommas, men att redogörelse för beräkningssättet angående de särskilda fartygsexpeditionerna komme att sändas — Stationsbefälhafvaren öfverlämnat dels den 9 dennes en af stationens räkenskapskontor nästförutgångne dag afgifven, speceficerad uppgift (Bil. 4) i föreliggande ämne, slutande å nyss angifna belopp, dels på Marinförvaltningens särskilda anmodan, med skrifvelse den

12 dennes en likaledes å räkenskapskontoret utarbetad och jämväl den 8 dagtecknad uppgift i ämnet (Bil. 5), hvilken i olikhet med den först insända uppgiften af samma dag slutar på 650,000 kronor. Angående sistberörda beräkning har Stationsbefälhafvaren upplyst, bland annat, att den af tjänstförrättande kamreraren icke kunnat nöjaktigt förklaras, vid hvilket förhållande Stationsbefälhafvaren icke — för än efter den därom erhållna särskilda anmodan — afsändt densamma.

Hvad Stockholms station angår, har Stationsbefälhafvaren den 8 i denna månad öfverlämnat en samma dag af stationens räkenskapskontor afgifven förnyad uppgift å vid detta års ingång återstående kostnader för flottans öfningar år 1910. Denna uppgift (Bil. 6) slutar å ett belopp af approximativt 360,395 kronor, däri ingripna de till omkring 50,000 kronor beräknade kostnaderna för expeditioner med stationen tillhörande fartyg under november—december 1910 (rekrytafdelningarna). Uppgiften visar en minskning med 60,000 kronor i den approximativa summa, som afgifvits i den af räkenskapskontoret den 6 nästlidne februari lämnade uppgiften. I afseende å den senast afgifna uppgiften har räkenskapskontoret reserverat sig beträffande möjligen förekommande felaktiga kalkyler. Beträffande de olika beräkningssätten får Marinförvaltningen hänvisa till hvad den senare uppgiften härom innehåller.

Af det ofvan anförda framgår, att disponibla tillgången för flottans öfningar innevarande år skulle utgöra, approximativt, i jämnt tal

a) enligt de från flottans stationer först inkomna uppgifterna samt bokslutskontorets med hänsyn till dessa den 15 februari 1911 upprättade approximativa uppgift 510,000 kronor; samt

b) enligt den af Stockholms station den 8 i denna månad afgifna och den från Karlskrona station med stationsbefälhafvarens skrivelse den 12 dennes inkomna uppgiften samt bokslutskontorets förberörda uppgift, jämkad med hänsyn till innehållet i dessa uppgifter, 670,000 kronor, därvid kostnaden för Karlskrona och Stockholms rekrytafdelningar samt Svenssunds vinterexpedition i hvad afser tiden november—december 1910 beräknats till sammanlagdt 150,000 kronor.

Vid båda dessa slutsiffror för den disponibla tillgången är att märka, att vid beräkningen häraf har skett afdrag för ett belopp af sammanlagdt 29,250 kronor för vissa under året, enligt särskilda nådiga bref, från öfningsanslaget utgående utgifter.

Med fästadt afseende å hvad i ärendet förekommit finner Marinförvaltningen skäligen försiktighet bjuda att icke helt och hållet bygga på det mera gynnsamma resultat i afseende å disponibla tillgången för årets

öfningar, hvilket de senast från stationerna inkomna uppgifterna gifva vid handen.

I detta ärendes handläggning hafva deltagit undertecknad, chef, samt Dahlin, Rudberg, Lindberg, Mörner, Juel, Wolff, föredragande, Rosensvärd, Ekelund och Helin. Stockholm den 14 mars 1911.

Underdånigst

På Marinförvaltningens vägnar

GUSTAF DYRSSEN.

Tore Hedrén.

Vidimeras ex officio.

Kungl. Marinförvaltningens kansli den 28 mars 1911

Tore Hedrén.

Utdrag af protokoll, hållet vid statsutskottets sammanträde in pleno tisdagen den 2 maj 1911.

*Utdrag ur
stats-
utskottets
protokoll.*

§ 162.

Föredrogs utskottets särskilda afdelnings enligt uppdrag formulerade förslag dels till memorial till Riksdagens kamrar med anmälan, jämlikt 39 och 57 §§ riksdagsordningen mot förutvarande statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, konteramiralen m. m. grefve Carl August Ehrensvärd dels ock till skrifvelse till konstitutionsutskottet i frågan.

Vid den härpå följande diskussionen framställdes yrkande af herr ordföranden, att sådan anmälan, som af särskilda afdelningen i dess ofvannämnda förslag till skrivelser omförmåles, icke borde ske, hvaremot herr ordföranden föreslog, att utskottet skulle i utlåtande till Riksdagen göra hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Herr C. Persson framställde jämväl yrkande att anmälan icke borde verkställas.

Friherre Beck-Friis yttrade:

»Utskottet skall göra anmälan» står det i riksdagsordningen § 39 mom. 2. Men är detta »skall» af tvingande natur? Har utskottet blott att formellt expediera en anmälan, som sedan går vidare till konstitutionsutskottet för realbehandling? Det vore onekligen sorgligt för statsutskottet, om så vore förhållandet. Under åtminstone trettio år ha statsrevisorernas berättelser innehållit uppgifter om vissa reservationsanslags och liknande anslags öfverskridande. »Skulle mot Riksdagens beslut — — — något af Riksdagen fastställt anslag befinnas öfverskridet, skall utskottet hos kamrarne göra anmälan» etc. Utskottet måste förutsättas hafva känt till revisorernas berättelser; år 1901 gjorde de formlig anmälan, utan att statsutskottet förde den vidare till Riksdagen. Om expeditionsteorien skulle vara riktig, så har statsutskottet underlåtit att fullgöra sin skyldighet och därmed brutit emot grundlagens bud under många, många år. Ju klarare och tydligare man anser saken vara, dess klarare och tydligare blir utskottets grundlagsbrott.

Nu står emellertid statsutskottets sak icke så illa som här af kan synas. Riksdagsordningen § 57 måste här tillämpas. Den enda formen för statsutskottets anmälan är således: »Det är anledning till anmärkning mot statsrådet eller den eller den ledamoten eller föredraganden, hvarom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför hvilket anledningen skall uppgifvas.»

»Det är anledning till anmärkning.» I dessa ord ligger tydligen ett omdöme, som direkt hänför sig till orden strax förut i samma paragraf att frågan gäller obehörig ämbetsutöfning, och vid sådant förhållande kan det icke vara tal om att utskottet blott har att »expediera» någon anmälan. Statsutskottet har således enligt denna, som jag tror, riktiga tolkning haft befogenhet att under dessa åren underlåta anmälan, liksom utskottet naturligtvis har befogenhet att i år eller ett annat år göra anmälan, om tillräcklig anledning finnes. Utskottet bör, med andra ord, ingå i viss realpröfning, innan anmälan beslutes. Detta är af väsentlig betydelse för hela sakens bedömande.

I detta sammanhang må anmärkas att statsrevisorerna påpekade missförhållandena med den långsamma redovisningen och förskotterna för fartygsexpeditioner etc. i sin i december 1909 afgifna berättelse för år 1908, utan att 1910 års statsutskott eller Riksdag med anledning där af vidtog någon åtgärd.

En fråga som också är af största vikt för statsutskottet att klargöra för sig är hvad utskottet menar med anslag och dess öfverskridande. Om utskottet anser, att statsrådet vid bestämmandet af ett års öfningar endast

skall rätta sig efter marinförvaltningens och marinstabens uppgift å tillgängliga medel, ja, då anser jag att utskottet med detsamma gifver ett erkännande åt att reservationslagen få betraktas såsom löpande räkning, men för min del vill jag såsom statsutskottets ledamot på det kraftigaste motsätta mig en sådan tolkning och ett sådant förfarande, utan jag anser alldeles klart att med »anslagen summa» menas det anslag, Riksdagen för året anvisat till visst ändamål, och har ett statsråd genom sin kontrasignation ej anvisat medel till beräknadt högre belopp än årets anslag för ändamålet, så har han ej öfverträdt sin befogenhet. Jag har här en uppgift på den beräknade summan å de öfningar, som af respektive sjöförsvarsministrar beordrats, och visar denna uppgift att anslagsbeloppen ej genom kontrasignerade order beräknats blifva öfverstigna. Man skulle möjligen kunna förebrå statsrådet Ehrensvärd att han ej genast vid tillträdandet af sitt ämbete gjorde anmälan om att brist förefanns. Därpå vill jag svara, det borde han gjort, men för att uppgifva en brist måste bristens storlek vara klar, och jag tror bristens verkliga storlek under de särskilda åren först nu genom den Tenowska utredningen blifvit fixerad. Marinförvaltningen har ej haft någon siffra på densamma. Nej, marinförvaltningens hufvudbok visar tvärtom behållning på kontot fastän brist förefunnits under flera år, men den har ej af räkenskaperna framgått förrän i 1909 års bokslut, då den uppgafs till kronor 190,014: 91. Ett belopp, som sedermera visat sig långt understiga den verkliga bristen.

Mina herrar, tidigare under denna Riksdag ansåg jag, att det var mycket, som talade för att statsutskottet i år skulle göra anmälan mot statsrådet Ehrensvärd, men sedan jag såsom ordförande i den särskilda afdelningen, som fått i uppdrag att förbereda frågan allvarligt och, som jag hoppas, grundligt studerat såväl grundlagens olika paragrafer härom som anledningarna till att anmälan borde ske, har jag kommit till den bestämda uppfattningen att någon konstitutionell öfverträdelse eller obehörigt skötande af ämbete här ej kan sägas föreligga, och kan jag således ej biträda förslaget om anmälan enligt 39 och 57 §§ riksdagsordningen.

Statsutskottet har emellertid många gånger på grund af statsrevisionsanmärkningar gjort anmälan till Riksdagen och hemställt om skrifvelse till Kungl. Maj:t i olika frågor och äfven i frågor liknande denna. Det är ju ock ett sätt att för Riksdagen anmäla, och vill jag, herr ordförande, föreslå att statsutskottet äfven denna gång i den formen gör anmälan till Riksdagen om flottanslagets öfverskridande».

Grefve Wachtmeister yrkade, att anmälan borde ske, samt yrkade bifall till särskilda afdelningens förslag till skrifvelse till konstitutionsutskottet med af honom föreslaget tillägg. Med grefve Wachtmeister förenade

sig herrar v. ordföranden, Starbäck, Jonsson, Nilsson, Larsson, Thorsson och Rydén, hvilken sistnämnde till protokollet anförde följande:

»Därest jag ansett, att utskottet haft att ingå på en konstitutionell pröfning af frågan, skulle jag ha påyrkat anmälan mot grefve Ehrensvärd enligt § 57 riksdagsordningen. Jag finner nämligen bl. a. styrkt, att grefve Ehrensvärd vid fastställandet af 1909 års öfningsplan haft sig förelagdt marinförvaltningens utlåtande, som fastslog, att medels-tillgången utgjorde i rundt tal 1,500,000 kronor, men icke desto mindre fastställde han en öfningsplan, som beräknades med cirka 70,000 kronor öfverstiga de tillgängliga medlen. Med denna åtgärd har grefve Ehrensvärd enligt min uppfattning gjort sig saker till sådan handling, som § 106 regeringsformen omförmäler.

Jag fasthåller emellertid vid min förut uttalade uppfattning, att det tillkommer konstitutionsutskottet och icke statsutskottet att ingå i realpröfning af denna fråga.

Statsutskottet har, sedan öfverskridandet konstaterats, en ofrånkomlig plikt att enligt § 39 riksdagsordningen härom göra anmälan. Den detaljformulering af anmälan, som finnes i § 57, kan gifvetvis icke upphäfva det *generella stadgandet* i § 39. I afseende på tolkningen af dessa §§:s inbördes sammanhang instämmer jag i allt väsentligt i herr Olof Jonssons yttrande. Herr ordförandens och friherre Beck-Friis tolkning för till konsekvensen, att statsutskottet skulle ha konstitutionell pröfningsrätt i fråga om sådana regeringshandlingar, som medföra öfverskridande af anslag, och en sådan tolkning kan jag icke finna grundlagsenlig.

Jag finner mig därför pliktig att biträda yrkandet om anmälan utan att statsutskottet ingår på realpröfning eller domslut i frågan.»

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr ordföranden i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen framstälts, propositioner, först på bifall till hvad herr ordföranden i frågan hemställt samt vidare på grefve Wachtmeisters m. fl. yrkande, och förklarade herr ordföranden sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att utskottet till Riksdagen skall afämna utlåtande med hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har utskottet beslutat att hos kamrarna göra anmälan i enlighet med det af särskilda utskottet formulerade förslag med det tillägg, som af grefve Wachtmeister föreslagits.

Omröstningen företogs och befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—11.

Nej—13.

Emot beslutet anförde herr ordföranden under antagande af instämmande från minoritetens sida reservation af följande lydelse:

»Statsutskottets beslut att enligt § 57 riksdagsordningen anmäla hos kamrarna att »anledning är till anmärkning mot förutvarande statsrådet och chefen för Kungl. sjöförsvarsdepartementet grefve C. A. Ehrensvärd» hvilat på förutsättningen, att utskottet enligt § 39 riksdagsordningen skulle äga befogenhet och att det skulle vara pliktigt att göra liknande anmälan, närhelst det efter granskning funnit något af riksdagen fastställt anslag vara öfverskridet, men att en sådan anmälan icke innebure, att statsutskottet efter verkställd pröfning uttalade något sitt omdöme om, huruvida det kontrasignerande statsrådet sitt ämbete på obehörigt sätt utöfvat, en pröfning och ett domfällande, som tillkommer icke statsutskottet utan konstitutionsutskottet.

Vi kunna ej tillägna oss denna uppfattning om innebörden i den beslutade åtgärden, som vore denna ej annat än ett slags expeditjonsförfarande från statsutskottets sida. Alldeles uppenbart synes oss vara, att då en anmälan af här ifrågavarande art sker med åberopande af § 57 riksdagsordningen, man vid beslut om densamma icke har att taga hänsyn blott till § 39 riksdagsordningen och således endast har att pröfva, om ett anslag öfverskridits, utan äfven måste taga hänsyn till, huruvida öfverskridandet är af den art, att det vittnar om, att vederbörande statsråd på obehörigt sätt utöfvat sitt ämbete, och detta så att utskottet anser, att han bör anmälas till att med honom må eventuellt förfaras enligt §§ 106 och 107 Regeringsformen. En sådan anmälan, som här är i fråga, måste således, enligt vår uppfattning, öfvervägas icke såsom utskottet vill förmena som ett blott expeditjonsförfarande utan såsom ett bedömande af statsrådet Ehrensvärds sätt att utöfva sitt ämbete.

Denna vår uppfattning måste anses ha legat till grund för statsutskottets följdriktiga förfarande under en lång följd af föregående år. Under trettio år hafva reservationsanslag öfverskridits och statsrevisorernas berättelse hafva härför fäst utskottets uppmärksamhet, utan att dock det ansett sig böra vidtaga en åtgärd sådan som den nu beslutade. Älägger nu § 39 riksdagsordningen statsutskottet att, utan att ingå i någon realpröf-

ning, förfara enligt § 57 riksdagsordningen, närhelst ett af Riksdagen fastställt anslag öfverskridits, såsom utskottsmajoriteten nu vill häfda, så skulle föregående årens statsutskott icke uppfyllt utan svikit en detsamma af grundlagen ålagd plikt. Vi anse, att denna förebråelse ej kan rättvisligen riktas mot utskottet, men enligt utskottsmajoritetens sätt att tolka grundlagen lär den ej kunna undgås. Att den af oss häfdade uppfattningen godkänts af Riksdagen lär få anses ådagalagd därigenom, att den ej haft något att anmärka mot statsutskottets mångåriga praxis.

Då vi alltså ansett oss böra ingå i pröfning af ärendets reala innebörd, hafva vi funnit följande värdt påaktande:

att hvad som anmärkts och öfverklagats sammanhänger med och först och sist beror på brister uti marinens hela ekonomiska administration och framför allt på afsaknad af enhetlig öfverledning af densamma, hvilket gör det omöjligt för en sjöminister att vid en viss tidpunkt själf förskaffa sig eller af någon underordnad myndighet erhålla klar öfversikt af den ekonomiska ställningen;

att hvad särskildt angår flottans öfningsanslag sådan osäkerhet råder i marinförvaltningens räkenskapsföringsätt, att, när i början af år 1910 uppgift lämnades om tillgängliga medel för detta års öfningar, denna uppgift befunnits vara så osäker samt så svår att fixera, att utgifterna för 1909 års öfningar, hvarpå densamma grundade sig, af marinförvaltningen så sent som den $^{10}/_1$ 1911 uppgäfvos till kronor 2,445,380⁷⁹ men den $^{24}/_3$ till kronor 2,213,694⁶¹ och ännu senare till kronor 2,269,374⁷⁰, hvaraf följer att, om man utgår från sist angifna summa, öfverskridandet af reservationsanslaget 1909 skulle vara 176,016 kronor mindre än marinförvaltningen förut uppgifvit, och följaktligen tillgångarna, disponibla för 1910 års öfningar, icke varit som marinförvaltningen uppgaf kronor 461,000 utan 637,000, hvartill böra enligt herr Tenows uträkning tilläggas omkring 300,000, som oriktigt påförts öfningsanslaget — och skulle således tillgångarna för 1910 hafva varit 937,000 kronor eller 172,000 kronor mera än de militära myndigheterna och 476,000 kronor mera än marinförvaltningen samtidigt uppgäfvo; — (när planen för 1910—11 års öfningar skulle uppgöras, förelåg uppgift på de *verkliga* kostnaderna icke från senare år än 1907);

att öfverskridandet af det utaf 1908 års Riksdag beviljade reservationsanslaget väsentligen beror på, att förutsättningen för Kungl. Maj:ts förslag om minskning af det beräknade anslagsbehovet från 2,100,000 kr. till 1,800,000 kronor, nämligen att rekryteringen af flottans stammanskap skulle bli ringa, icke inträffat, utan,

antagligen beroende på minskad arbetstillgång, i stället rekryttillströmningen blef synnerligen stor — under 1908—09 omkring 1,000 man, hvaraf blef en nödvändig följd, att, då något tillbakavisande ej kunde ske, så länge vakanser funnos, öfningsanslaget måste ansträngas så mycket utöfver hvad kunnat beräknas, att merkostnaden för den nämnda tiden enligt sakkunnigs omdöme kan beräknas till omkring 600,000 kronor;

att öfverskridandet af öfningsanslaget skett hvarje af åren 1906—09 och att således sjöministrarna under alla dessa år äro ansvariga för detsamma, såvida ansvar bör dem åläggas;

att det ifrågavarande anslaget länge behandlats som ett slags löpande fond, så att ett följande års tillgångar anlitas till fyllande af brister under ett föregående, men att om man utgår ifrån, att för visst ändamål under visst år beviljadt anslag skall under detta år för detta ändamål utnyttjas, det befinnes, att, enligt uppgift från sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition å summan af de beräknade kostnaderna för de af statsrådet kontrasignerade öfningsorderna per år, dessa beräknade kostnader icke öfverstigit utan med rätt afsevärda belopp understigit motsvarande års riksdagsanslag.

Under sådana förhållanden hafva vi ej kunnat biträda utskottets beslut; men då det är en allvarlig sak, att reservationsanslag öfverskridas, och det är Riksdagens plikt att göra, hvad på den kan ankomma för att förhindra detta, så hafva vi ansett, att utskottet bort med anledning af statsrevisorernas berättelse i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om att noggrann kontroll hålles öfver att reservationsanslag icke öfverskridas,

samt att Kungl. Maj:t täcktes tillse, att, om sådant anslag öfverskridits, underrättelse därom oförtöfvadt meddelas Riksdagen med redogörelse för anledningen till bristens uppkomst och förslag om dess ersättande»;

varande därvid fogade följande:

»Uppgifter för hvart och ett af åren 1906—1909 beträffande storleken af anslaget till flottans öfningar äfvensom det belopp, hvarmed i kommandoväg utfärdade rustningsorder kunnat förutsättas skola drabba ifrågavarande anslag.

År.	Anslag till flottans öfningar enligt riksstaten.	Kostnad, som med användande af chefens för marin staben och inspektörens af flottans öfningar till sjöss beräkningsgrunder kunnat förutsättas skola drabba anslaget till flottans öfningar för i kommandoväg utfärdade rustningsorder.	
1906	1,200,000 kr.*	1,252,802 kr.	* Dessutom förefanns en besparing från föregående år, hvadan tillgängliga medel enligt marinförvaltningens uppgift belöpte sig till 1,265,370 kr.
1907	1,200,000 »	1,154,890 »	
1908	1,200,000 »	1,107,985 »	
1909	1,800,000 »	1,652,710 »	

Anm. Nedanstående uppgifter å kostnaderna afse icke kalenderår utan öfningsår på sådant sätt, att de kostnader, som uppgifvits för t. ex. år 1908, afse utgifter för expeditioner, som ägt rum efter tiden för avslutandet af 1907 års intill tiden för avslutandet af 1908 års sommaröfningar. Stockholm den 27 april 1911.

C. Sparre.

chef för expeditionen.»

Uti reservationen instämde herrar friherre J. T. Gripenstedt, greve P. O. L. Klingspor, greve C. O. Taube, P. Sörensson, O. Björklund, friherre C. H. Falkenberg, friherre J. G. Beck-Friis, A. Åström, C. Persson och A. E. Lindvall.

Öfver hvad sålunda förekommit skulle meddelande lämnas konstitutionsutskottet genom utdrag af protokollet.

Vid protokollet:

Robert Sällberg.

Infordrade
protokoll i
kommando-
mål för
flottan under
åren
1906—1909.

I anledning häraf beslöt utskottet att infordra utdrag af samtliga de inför Kungl. Maj:t under åren 1906, 1907, 1908 och 1909 förda protokoll öfver kommandomål för flottan, i hvad samma protokoll angå flottans öfningar till sjöss, och hafva styrkta utdrag af dessa protokoll till utskottet öfverlämnats.

Den af statsutskottet till konstitutionsutskottet öfverlämnade skrifve sen ådagalägger, att den anledning till anmärkning, som statsutskottet funnit mot f. d. Statsrådet och Chefen för sjöförvarsdepartementet, grefve C. A. Ehrensvärd, är att söka i Riksdagens år 1910 församlade revisorerers erinran om att anslaget till flottans öfningar för år 1909 befunnits öfverskridet. Konstitutionsutskottet har tagit detta ärende under ompröfning samt därvid af de till utskottet öfverlämnade eller eljest tillgängliga handlingar inhämtat, att de verkliga kostnaderna å ifrågavarande anslag för flottans öfningar sistnämnda år uppskattats till ett belopp af 2,269,364 kr. 68 öre, under det däremot de af chefen för marininstaben och inspektören af flottans öfningar till sjöss förut beräknade kostnader för dessa öfningar — hvilken beräkning legat till grund för generalordern angående desamma — uppgått till endast 1,639,330 kr. Då emellertid, såvidt utskottet kunnat finna, det icke kan läggas departementschefen till last, att han ej förutsett denna stegring af de verkliga kostnaderna öfver de beräknade, utan densamma varit väsentligen beroende af sedermera inträdande förhållanden, såsom ökade kostnader i följd af oförmodadt fyllande af förefintliga vakanser, utgifter för skolor m. m., finner utskottet, att man vid afgörandet af frågan, huruvida departementschefen obehörigt utöfvat sitt ämbete vid tillstyrkande af öfningarna för 1909, endast har att taga hänsyn till sistnämnda belopp, 1,639,330 kr., hvartill möjligen skulle kunna anses böra läggas ett belopp af 31,267 kr. 73 öre, som utgifvits för i kostnadsberäkningarna icke förutsatta expeditioner. Det belopp, för hvars användande till flottans öfningar år 1909 departementschefen sålunda skulle kunna göras ansvarig, utgör alltså högst 1,670,597 kr. 73 öre. Ser man nu bort ifrån den enligt marinförvaltningens februari-uppgift för år 1908 till 1909 ingående behållningen, 34,690 kr. 85 öre, uppgingo de af Riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande för 1909 års öfningar ställda medlen till en summa, stor 1,800,000 kr. Dessa medel voro af Riksdagen beviljade såsom reservationsanslag. Enligt Riksdagens flera gånger gjorda uttalanden är ett reservationsanslag ett sådant fast anslag, som i likhet med öfriga fasta anslag icke får öfverskridas, men reservationsanslaget skiljer sig från de öfriga däri, att hvad af reservationsanslaget för året icke utgår skall innestå för att ett följande år kunna af Kungl. Maj:t disponeras för det med anslaget afsedda ändamålet. Fasthåller man denna ståndpunkt i förevarande fall, kan man icke undgå att erkänna, att departementschefen, när han tillstyrkte öfningar för 1909 till en kostnad å ifrågavarande anslag af högst 1,670,597 kr. 73 öre, icke blott höll sig inom de af Riksdagen beviljade medlen, 1,800,000 kr., utan jämväl lämnade ett afsevärdt belopp för oförutsedda utgifter. Den omständigheten, att genom

åtskilliga under år 1908 förskottsvis bestridda, ännu icke formellt afförda utgifter icke blott behållningen från 1908 åtgått utan därutöfver en afsevärd brist för sistnämnda år uppstått, kunde så mycket mindre utgöra hinder för en dylik användning af 1909 års anslag, som med ofvan angifna uppfattning af reservationsanslagets karaktär utan tvifvel bäst öfverensstämmer, att Kungl. Maj:t ingår till Riksdagen med begäran om medel för en dylik brists täckande, när den blifvit definitivt konstaterad genom ett i vederbörlig ordning upprättadt bokslut, något som i förevarande fall icke skett före maj månad 1910. Utskottet kan således icke finna annat än att departementschefens handhafvande af ifrågavarande reservationsanslag under år 1909 skett i öfverensstämmelse med den af Riksdagen åt nämnda anslag gifna karaktär. Det öfverskridande af anslaget, som i verkligheten yppade sig vid bokslutet för 1909, har berott på omständigheter, hvaröfver departementschefen icke kunnat råda.

Då emellertid i praxis gjort sig gällande en annan uppfattning af reservationsanslagen än den, för hvilken utskottet nu redogjort, och denna jämväl af Riksdagen under en lång följd af år utan anmärkning lämnade ståndpunkt synes hafva omfattats särskildt af de myndigheter, som haft sig ålagdt att för departementschefen utreda frågan om flottöfningsanslagets disponibla belopp och användning, finner utskottet sig jämväl böra undersöka, huruvida icke möjligen departementschefen vid bestämmandet af flottans öfningar för 1909 medvetet öfverskridit det belopp, som, därest nämnda ståndpunkt godkännes, finge anses hafva stått till hans förfogande. Ser man på de kalkyler, marinförvaltningen framlagt för Kungl. Maj:t, när denna myndighet jämlikt paragraf 18 i sin instruktion har att senast den 15 februari lämna uppgift å de för flottans öfningar under ingångna året tillgängliga medel, framgår det otvetydigt, att ett slags fondteori legat till grund för myndighetens behandling af ifrågavarande reservationsanslag. Det för året tillgängliga beloppet ur det af Riksdagen beviljade anslaget erhålles, vid brist å anslaget från föregående år, först genom denna brists frändragande från hvad som eljest skulle varit tillgängligt, och därvid fäster man sig icke blott vid en definitivt konstaterad brist, utan äfven vid en approximativt beräknad — detta senare beroende på flottans otidsenliga räkenskapsväsen. Af reservationsanslaget för flottans öfningar har man således i sina kalkyler bildat en fond, hvilken vid årets början tillgodoföras möjligt öfverskott från föregående år samt det af Riksdagen för det löpande året beviljade anslaget, men däremot belastas med definitiv och approximativ brist från föregående år. Det öfverskott, som vid årets början då visar sig, blir alltså det för flottans öfningar under året disponibla beloppet. För täckande af kostnaderna för 1909 års öfningar funnos, efter en dylik af

chefen för marinstaben och inspektören af flottans öfningar till sjöss uppgjord kalkyl — som endast i formellt afseende eller oväsentligt skiljde sig från marinförvaltningens — medel tillgängliga till ett belopp af 1,569,598 kr. 62 öre. Då emellertid, såsom förut nämnts, departementschefen i enlighet med nämnda militära myndigheters förslag föreslog Kungl. Maj:t att anordna öfningar, som beräknades draga en kostnad af 1,639,330 kr., skulle, därest endast nämnda 1,569,598 kr. 62 öre finge af honom anses för ändamålet tillgängliga, anslaget till flottans öfningar för 1909 hafva öfverskridits med 69,731 kr. 38 öre, hvartill sedermera möjligen borde läggas ofvan upptagna belopp af 31,267 kr. 73 öre. Detta resultat är emellertid uteslutande beroende därpå, att af det beviljade anslaget för 1909 ansetts böra betalas hela bristen från föregående år, sådan den framgick ur vederbörande myndigheters ingifna beräkningar. Frånser man emellertid nämnda brist, skulle enligt den af reservanterna i statsutskottet återopade tablå kostnaderna för de 1909 anbefallda öfningarna — såvidt dessa kostnader kunnat vid öfningarnas bestämmande beräknas — utgjort omkring 150,000 kr. mindre än det för året af Riksdagen beviljade anslaget. Frågan, huruvida ett obehörigt öfverskridande af anslaget skett genom den af departementschefen tillstyrkta omfattningen af flottans öfningar för 1909, beror således — — därest man utgår ifrån denna i kalkylerna tillämpade s. k. fondteori — på huruvida denna teori med nödvändighet skulle kräffa, att hela bristen från föregående år betalas med det löpande årets reservationsanslag, eller om den medgåfve, att en vid ingången af ett år befintlig brist får delvis täckas jämväl af nästföljande års anslag. I förevarande fall gäller alltså frågan, om den i kalkylen för år 1909 obetäckta bristen 69,731 kr. 38 öre — hvartill eventuellt komma förut ifrågasatta 31,267 kr. 73 öre — finge eller icke finge under år 1909 förskotteras för att ersättas af flottöfningsanslaget för 1910. Enligt utskottets mening kan det ej råda något tvifvel därom, att hvarje teori om reservationsanslagen, som ansluter sig till den af myndigheterna tillämpade och af Riksdagen vid upprepade tillfällen utan anmärkning lämnade s. k. fondteorien, måste stanna vid det resultat, att en å ett dylikt anslag till ett år öfverförd brist kan förskotteras och sedermera täckas jämväl af det följande årets anslag. Hufvudsynpunkten, när man har att välja sätt för bristens ersättande, blir nämligen alltid det statsändamål, som anslaget är afsedt att fylla. I förevarande fall, där departementschefen med stöd af de sakkunniga myndigheternas uttalanden hade skäl att antaga, att de öfningar, som för 1909 fastställdes, visserligen kunde anses tillräckliga, men å andra sidan ej finge inskränkas, om man ville upprätthålla flottans effektivitet, kan man icke rättvisligen lägga honom till last, att han förskotterade, för att ersättas under 1910, det relativt

ringa belopp, som ej under år 1909 kunde ersättas — detta så mycket mindre som 1910 års öfningar i alla fall kunde erhålla ungefär samma omfattning som de för 1909 anordnade, därest ett anslag å 1,800,000 kr., såsom han med fullt skäl kunde antaga, blefve jämväl för 1910 af Riksdagen beviljad. Af det sålunda anförda torde framgå, att, jämväl under förutsättning af den s. k. fondteoriens riktighet, departementschefen icke obehörigt utöfvat sitt ämbete, då han tillstyrkte Kungl. Maj:t att anordna öfningar under 1909 i den omfattning, som skedde.

Hvad som däremot med rätta kan anmärkas i fråga om flottans ekonomiska förvaltning, träffar hela den sedan lång tid bestående anordningen af denna förvaltning, dess organisation, dess bokföring, dess kontroll och granskning. Af det initiativ, Kungl. Maj:t redan sistlidne år omedelbart efter upptäckandet af den stora bristen å förevarande anslag skyndat sig att taga, förväntar sig utskottet, att hittillsvarande missförhållanden å detta område för framtiden skola kunna undvikas.

På grund af den undersökning, utskottet sålunda gjort ifråga om det till utskottet från statsutskottet hänskjutna ärende, finner utskottet den af statsutskottet anmälda anmärkning icke kunna till någon åtgärd föranleda.

Då ej heller de af utskottet infordrade protokoll öfver kommandomål för flottan under åren 1906—1910, i hvad de afse flottans öfningar till sjöss, gifvit anledning till någon erinran, har utskottet hvarken funnit skäl att emot Konungens rådgifvare i kommandomål för flottan tillämpa § 106 regeringsformen eller ansett anledning förekomma att framställa någon anmärkning på grund af § 107 samma grundlag.

Hvilket utskottet får för Riksdagen tillkännagifva.

Stockholm den 19 maj 1911.

På utskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer:

Under punkten A):

1:o) af herr af *Callerholm*, friherre *Bonde*, herrar *Nilsson*, *Ericsson*, *Berg* i Göteborg och *Edén*, som anført:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 8 april 1910, nr 25, angående brist i ordinarie anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationsens öfningar och materiel år 1909.)

»Af ofvannämnda protokoll äfvensom handlingar, som varit tillgängliga för utskottet, har inhemtats, att Arméförvaltningens fortifikationsdepartement i skrifvelse den 16 mars 1910 hos Kungl. Maj:t anmält, att ofvan ofvormälda anslag under en följd af år måst på grund af sin otillräcklighet öfverskridas, så att enligt 1909 års bokslut förefunnits en brist å 241,711 kronor 72 öre å nämnda anslag.

Skrifvelsen föredrogs inför Kungl. Maj:t den 8 april 1910, därvid Kungl. Maj:t på statsrådets tillstyrkan beslöt att berörda belopp 241,711 kronor 72 öre skulle af Arméförvaltningens civila departement förskjutas af omhänderhafvande medel för att sedermera af Arméförvaltningen anmälas till ersättande i sammanhang med den framställning rörande landtförsvarets medelsbehof för år 1912, hvarmed det författningsenligt åläge Arméförvaltningen att till Kungl. Maj:t inkomma. Vid ärendets afgörande har H. K. H. Kronprinsen-Regenten låtit till protokollet anteckna såsom enligt hans mening anmärkningsvärdt, att anslaget år efter år öfverskridits utan att detta blifvit hos Kungl. Maj:t anmaldt.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har härefter Kungl. Maj:t under åberopande af vissa uti Arméförvaltningens fortifikationsdepartements ofvanberörda skrifvelse såsom förklaring till bristens uppkomst angifna förhållanden, under fjärde hufvudtiteln gjort framställning om anvisande af ett belopp af i jämnadt tal 241,712 kronor för täckande af ofvormälda brist; och denna framställning har blifvit af riksdagen bifallen.

I här ofvan ofvormälda skrifvelse den 16 mars 1910 har Arméförvaltningens fortifikationsdepartement anført hufvudsakligen, att det anmärkta öfverskridandet af ifrågavarande anslag, hvilket öfverskridande

emellertid afsåge endast den del af anslagen, som omfattades af Titel I: Landtförsvarets under Arméförvaltningens fortifikationsdepartements vård och uppsikt ställda fastigheter, vore en följd af flera samverkande omständigheter. Så hade fortifikationsdepartementet under år 1897, då en mindre ökning af anslaget begärdes, på angifna skäl framhållit, att äfven med denna förhöjning anslaget ej blefve tillräckligt. År 1900, då fortifikationsdepartementet begärde ytterligare ökning, inskränktes denna till 80,000 kronor endast därför, att de uppdrifna arbets- och materialpriserna antoges icke vidare komma att stiga utan fastmera sjunka. Förhållandet hade dock blifvit det motsatta, i följd hvaraf fortifikationsdepartementet redan följande år måst hemställa om höjning af Titel I med omkring 140,000 kronor, men ehuru denna höjning af Kungl. Maj:t ansetts välbehöflig hade den likväl nedprutats till 99,900 kronor. Redan året därpå hade fortifikationsdepartementet måst begära ny höjning af anslaget, denna gång med 67,000 kronor, hvilken också bifölls. Vid anmälan om anslagsbehof för år 1905 hade fortifikationsdepartementet måst anmäla, att en ytterligare ökning af anslaget med ej mindre än 200,000 kronor vore behöflig, men med hänsyn till de stora anslagskraf i öfrigt, som den nya härordningens genomförande ställde på statsverket, begärdes och beviljades blott 100,000 kronor. Af enahanda skäl föreslogs och erhöles för år 1906 ej större anslagsökning än 40,000 kronor, ehuru enligt den af chefen för generalstaben angifna beräkningsgrund för bestämmande af anslagets storlek mer än 100,000 kronors ökning varit erforderlig. Därefter framställde fortifikationsdepartementet ej något kraf på höjning af detta underhålls-anslag förrän till 1909 års riksdag. I underdånig skrifvelse år 1907 hade dock departementet andragit, att en ökning af Titel I varit synnerligen önskvärd, men att framställning därom ej ansetts böra då göras, enär begäran om höjning af Titel II icke kunnat uppskjutas. I underdånig skrifvelse den 12 november 1908 hade fortifikationsdepartementet påvisat att, om anslaget för Titel I beräknades enligt den af chefen för generalstaben angifna grunden, skulle det för år 1909 öfverstiga det tillgängliga beloppet med mera än 130,000 kronor, men Kungl. Maj:t hade i sin proposition till nämnda års riksdag dock icke ansett sig kunna äska större anslagsökning än 69,000 kronor, hvilket belopp också af Riksdagen beviljats, hvar-efter anslaget å Titel I för år 1910 uppginge till 867,000 kronor. Äfven under 1909 hade detta anslag visat sig vara så otillräckligt, att ytterligare höjning af detsamma måst begäras, men Kungl. Maj:t hade dock på grund af den mindre tillfredsställande statsfinansiella ställningen icke ansett sig kunna äska hela den af departementet begärda ökningen 171,000 kronor utan föreslagit 1910 års riksdag att bevilja endast 91,000

kronor, hvilken framställning jämväl af Riksdagen bifallits. Under en följd af år hade fortifikationsdepartementet sålunda hos Kungl. Maj:t påvisat ifrågavarande anslags otillräcklighet och begärt dess höjande, men Kungl. Maj:t, som alltid funnit dessa upprepade framställningar fullt berättigade, hade dock med hänsyn till andra betydande anslagsäskanden, som icke kunnat undanskjutas, ofta måst högst betydligt minska den af departementet begärda ökningen. Att en betydande ökning varit och fortfarande vore ytterst behöflig framginge för öfrigt äfven däraf, att de anslagskraf dels för större reparationer och dels för nybyggnads- och förändringsarbeten, som under en lång följd af år ingått från truppförbanden alltid måst högst väsentligt nedprutas af departementet, så att under de senaste åren af brist på medel måst nekas anslag till underhålls- och andra byggnadsarbeten till belopp af för år 1907 210,000 kronor, för år 1908 432,250 kronor och för år 1909 613,600 kronor, och detta ehuru fortifikationsdepartementet redan år 1903 erinrat samtliga truppförband om nödvändigheten däraf, att i reparationsförslagen icke upptoges andra arbeten än sådana som kunde anses vara synnerligen af behovet påkallade. Att så stora summor år efter år måst afprutas hade naturligtvis varit till stort men för ett rationellt underhåll af arméns byggnader med mera och gifvetvis hade också underhållsbehovet i följd däraf år efter år måst stegras; och då ökningen af anslaget ej på långt när hållit jämna steg därmed, hade tillståndet alltjämt förvärrats, hvartill kommit, att flere framställningar om beviljande af medel, exempelvis för reparation af ångpannor, tak med mera dylikt varit af den art att de icke kunnat afslås, hvilket i sin mån bidragit till bristens ökande. Berörda förhållanden syntes vara tillfyllest för att visa anslagets otillräcklighet och sålunda äfven orsakerna till dess öfverskridande. Men det funnes ännu ett förhållande som i ej ringa mån bidragit till att anslaget blifvit så otillräckligt för sitt ändamål, nämligen det, att en hel mängd nybyggnader be- kostats af detta anslag, ehuru väl dess natur icke vore att användas för nybyggnader utan endast för underhållsändamål. Sant vore, att i de flesta fall medel till sådana oundgängligen behöfliga nybyggnader svårigen kunnat erhållas utan att ifrågavarande anslag anlitas; men en och annan gång hade dock Kungl. Maj:t funnit sig böra föreskrifva, att medel skulle tagas från detta anslag, ehuru Arméförvaltningen föreslagit anlita- det af andra medel, hvarvid det icke sällan varit fråga om ganska stora belopp. De summor, som åren 1907—1909 af Kungl. Maj:t anvisats att utgå från detta anslag för bestridande af sådana nybyggnadsarbeten hade utgjorts af sammanlagdt 193,900 kronor, förutom ett i skrifvelsen närmare omförmäldt belopp af 18,547 kronor 30 öre; och i detta sammanhang

hade fortifikationsdepartementet ansett sig böra påpeka, att Kungl. Maj:t äfven under år 1910 å anslaget anvisat ett sammanlagdt belopp af 14,000 kronor, som departementet afsett och föreslagit till betalning af andra medel.

Uti sin afgifna berättelse om den år 1910 verkställda granskning af statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1909 hafva jämväl Riksdagens revisorer velat fästa Riksdagens uppmärksamhet på att nu ifrågavarande reservationsanslag, hvilket anslag uppförts för år 1908 med 900,000 kronor och för år 1907 med 920,000 kronor, visat en öfverbetalning från år 1908 å 88,742 kronor 94 öre och år 1909 ytterligare öfverskridits, så att å anslaget till år 1910 utförts en öfverbetalning å 156,209 kronor 71 öre; och har i infordrad förklaring häröfver Arméförvaltningens fortifikationsdepartement anfört hufvudsakligen detsamma som departementet i häröfvan omförmälda skrifvelse af den 16 mars 1910 andragit.

Af de upplysningar, Arméförvaltningens fortifikationsdepartement i sin ofta åberopade skrifvelse meddelat, synes såsom ett synnerligen anmärkningsvärdt förhållande framgå, att det ifrågavarande anslagets öfverskridande i icke oväsentlig mån haft sin grund däri, att tid efter annan till utbetalning från anslaget hänvisats utgifter af beskaffenhet att anslaget rätteligen eller lämpligen icke bort med dem belastas.

Då af förestående redogörelse framgår att det af Riksdagen för år 1909 fastställda anslag till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel öfverskridits, hafva vi ansett detta förhållande vara af beskaffenhet att böra hos Riksdagen anmälas»;

2:o) af herr *Nilsson*, som anfört:

(Protokoll öfver civilärenden den 15 april 1910, nr 40.)

»Sedan landskamreraren C. A. Tengbom den 17 sept. 1909 erhållit nådigt afsked, blef landskamreraretjänsten i Skaraborgs län kungjord ledig och som sökande till densamma anmälde sig åtta tjänstemän, nämligen tjänstförrättande landskamreraren i länet kronofogden i Lidköpings fögderi *Martin Hugo Sandén*, länsbokhållaren i länet *Sven Johan Olof Nelsén*, länsbokhållaren i Kronobergs län *Ernst Theodor Vitalis Agnér*, länsbokhållaren i Norrbottens län *Sven Ivar Sven-Nilsson*, länsbokhållaren i Värmlands län *Ivan Fritiof Regner*, länsbokhållaren i Gäfleborgs län *Per Engelbert Sidenvall*, länsbokhållaren i Älfsborgs län *Erik Westerlund* och länsbokhållaren i Blekinge län *Albert Lilja*.

I sitt förslag till den lediga tjänstens återbesättande anförde *Kungl. Maj:ts befallningshafvande* bl. a. följande:

»När Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande nu går att, med öfverlämnande af ansökningshandlingarna, mot hvilka liksom mot sökandenas kompetens någon anmärkning icke förekommit, framlägga det *förslag* till tjänstens återbesättande, som på Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ankommer, tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förutskicka den anmärkning, att vid förslaget upprättande Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hufvudsakligen fäst sig vid, förutom lefnads- och tjänsteår i extra och ordinarie befattning i statens tjänst, den längre eller kortare tid de sökande varit använda i tjänst af nu ifrågavarande eller annan därmed jämförlig befattning, hvarvid Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, på sätt i likartade fall tillförne tillämpats, ansett sig kunna, vid pröfning af vederbörande sökandes inbördes skicklighet och förtjänst, på det sätt jämföra landskamrerarettjänst med kronofogdebefattning, att *tiden för tjänsteutöfning i sistberörda befattning torde kunna anses svara mot hälften af landskamrerarettjänstgöring.*

Med afseende härå och med åberopande af bilagda tabell, däri de sökandes tjänstemeriter blifvit sammanställda, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande funnit någon tvekan icke böra råda i afseende å första förslagsrummet, hvilket Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anser böra tillkomma tjänsteförrättande landskamreraren, *kronofogden Sandén*, hvilken, till lefnads- och tjänsteår i såväl extra som ordinarie befattning äldst bland samtliga sökande, jämväl är alla sina medsökande betydligt öfverlägsen i tjänstemeriter, i det att kronofogden Sandén under de mer än tjugotre år, han varit i statens tjänst anställd, därunder förrättat kronofogdetjänst i ett af länets större fögderier i den anseeligt långa tiden af mer än tjuguet år, däraf såsom ordinarie öfver fjorton år, så att kronofogden Sandén, som under ledigheten enligt förordnande nu uppehåller landskamrerarettjänsten, torde få anses hafva förvärfvat tjänstemeriter såsom landskamrerare, motsvarande i tid för sådan tjänstgöring omkring elfva år.

Beträffande däremot öfriga båda förslagsrum, så har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande af de ansökningarna bilagda tjänsteförteckningar funnit samtliga öfriga sökande vara tämligen jämställda i sin tjänstgöring, om möjligen därifrån undantagas sökandena Regner och Lilja, hvilka båda inträdt i statens tjänst och Lilja erhållit ordinarie befattning icke afsevärdt senare än länsbokhållarna Nelsén, Sidenvall, Agnér, Westerlund och Sven-Nilson.

I betraktande åter af dessa fem senares relativa skicklighet och förtjänst, förekommer, ej mindre att länsbokhållaren Nelsén, som är till lef-

nadsåren äldst bland dessa och vunnit anställning i statens tjänst tidigare än alla de öfriga med undantag af länsbokhållaren Westerlund, som dock endast är några få månader äldre i tjänst, än äfven att Nelsén varit inom detta län använd i en mängd befattningar, som med den nu ifrågavarande har afsevärd gemenskap, nämligen såsom landskontorist, länsbokhållare och landtränsmästare äfvensom i egenskap af landskamrerare, hvartill kommer, att Nelsén, som på sin tid erhållit Eders Kungl. Maj:ts nådiga fullmakt å landtränsmästaretjänsten i länet, likväl nödgats afgå från denna befattning i följd af Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut om indragning af samtliga landtränsmästaretjänster i riket. Därjämte och då Nelsén förrettat tjänst såsom kronofogde i öfver tre år, under det Sven-Nilson i sådan befattning tjänstgjort allenast en månad, och Nelséns landskamreraretjänstgöring på ofvan angifna grunder torde få beräknas till öfver tre och ett halft år, hvartill kommer, att Nelséns sammanlagda tjänstgöringstid i samtliga ofvanberörda befattningar vid landsstaten i Skaraborgs län, utom hvad angår tjänstgöring såsom landskontorist, bestiger sig till öfver femton år eller afsevärdt längre än motsvarande tjänstgöringstid för Sven-Nilsson, Agnér, Sidenvall och Westerlund, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansett sig äga fullt giltiga skäl att i andra förslagsrummet uppföra *länsbokhållaren Nelsén*.

Hvad slutligen angår tredje förslagsrummet, så och ehuru Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande icke förbisett, att länsbokhållaren Sidenvall tjänstgjort i afsevärdt lång tid eller tillhoppa nära tio år sammanlagdt såsom länsnotarie och länsbokhållare samt därjämte såsom landskamrerare i synnerligen lång tid i oafbruten följd och därigenom måste anses hafva förvärfvat sig en ingående kannedom om och erfarenhet i en länsstyrelses alla mångsidiga ämbetsgöromål å båda afdelningarna, likväl och som länsbokhållaren Sven-Nilsson i lefnads- och tjänsteår i ordinarie befattning äger företräde framför såväl Sidenvall som de öfriga icke å förslagsrum uppsatta, samt Sven-Nilssons tjänstetid såsom tillförordnad landskamrerare bestiger sig till omkring fyra och ett halft år, anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande *Sven-Nilsson* vara förtjänt af tredje förslagsrummet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, uppför Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande å förslag till ifrågavarande landskamreraretjänst:

i första rummet: tjänstförrättande landskamreraren i länet, kronofogden Sandén,

i andra rummet: länsbokhållaren Nelsén och

i tredje rummet: länsbokhållaren Sven-Nilsson.

Det åligger därjämte Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att till tjänstens erhållande lämna sitt *förord* åt den af de sökande, som anses mest skicklig och lämplig.

I detta hänseende får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande underdånigst anföra, att, enär Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande uppfört tjänstförrättande landskamreraren, kronofogden Sandén å första förslagsrummet, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ock därigenom redan angifvit sin åsikt, att kronofogden Sandén är bland de sökande mest skicklig och förtjänt i den mening, att han äger öfvervägande tjänstemeriter framför sina medsökande. Härtill kommer den omständigheten, som gör hans befordran till ifrågavarande tjänst särskildt önskvärd, att nämligen kronofogden Sandén inom Skaraborgs län tjänstgjort i åtskilliga befattningar i den anseeligt långa tiden af öfver tjugutre år, däraf tjuguetta år såsom kronofogde i ett af länets större fögderier, där särskildt handläggning af domänärenden, hvilka icke i jämförande grad förekomma i de norrländska länen, ankommer på kronofogdes tjänstebefattning, och att kronofogden Sandén genom sin berörda tjänstgöring förvärfvat grundlig kännedom om länets förhållanden och i denna tjänsteverksamhet ådagalagt framstående skicklighet, utmärkt ordentlighet äfvensom ovanlig arbetsförmåga, hvarigenom såväl som genom sin redbarhet, sitt humana väsende och sin hedrande vandel i öfrigt kronofogden Sandén förvärfvat sig såväl Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes synnerliga förtroende som ock ett välförtjänt anseende inom länet, i hvilket hänseende Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillåter sig särskildt fasta Eders Kungl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet dels på de mångahanda kommunala uppdrag inom länet, dels ock på de offentliga värf i rikets angelägenheter, som varit honom betrodda, hvarvid särskildt är att i sistnämnda hänseende beakta, att kronofogde Sandén såsom ledamot af riksdagens Andra kammare bevisat sex lagtima Riksdagar och varit vald ledamot af trenne kyrkomöten, däraf han dock endast närvarit vid tvenne, hvarförutom kronofogden Sandén af Eders Kungl. Maj:t anförtrotts kommittéuppdrag.

Under åberopande af dessa förhållanden och då länets och det allmännas fördel ovedersägligen bäst betjänas därmed, att en med förhållandena inom länet förtrogen samt af allmänheten aktad och betrodd mångårig tjänsteman vid länets landsstat till befattningen befordras, får Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i underdånighet förorda, att den å första förslagsrummet uppförde tjänstförrättande landskamreraren i länet, kronofogden i Lidköpings fögderi Martin Hugo Sandén såsom den efter Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening till tjänsten skickligaste och lämpligaste måtte företrädesvis komma i nådig åtanke vid återbesättande af landskamreraretjänsten i detta län.

Öfver detta Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förslag anfördes besvär hos Konungen först af länsbokhållarne *Ernst Agnér* och *S. I. Sven-Nilsson*

i en gemensam skrifvelse, daterad den 17 december 1909. Och då denna skrifvelse är synnerligen belysande, tillåter jag mig att anföra den nästan in extenso. De båda klagandena skriva:

»Då vi anse sökandena Sandéns och Nelséns uppförande framför oss å förslag till landskamreraretjänst innebära ett obehörigt underskattande af våra tjänstemeriters värde i förhållande till dessa båda våra medsökandes tjänstemeriter, och då tillika, hvad särskildt beträffar den till grund för det ifrågavarande underdåniga förslaget liggande uppskattningen af sökanden Sandéns meriter, åberopats en synpunkt, hvilken synes oss fullständigt oriktig, och hvars tillämpande skulle helt och hållet äfventyra grundlagfästade befordringsprinciper och på det kännbaraste sätt hota våra och våra tjänstekamraters, de äldre länsbokhållarnes i gemen, vitala intressen, hafva vi ej ansett oss böra låta förslaget i fråga gentemot oss vinna laga kraft.

För vinnande af en fullgiltig grund för bedömandet af den rätt, som må tillkomma oss själfva och de våra medsökande, emot hvilkas uppförande å förslaget dessa våra underdåniga besvär äro riktade, att erhålla rum å förslaget till nu ifrågavarande tjänst, torde i första hand böra ur samtliga de sökandes tjänsteförteckningar utskiljas de meriter, som framför andra böra äga ett obetingadt företräde i fråga om befordran till landskamreraretjänst. Dylika meriter anse vi vara i första rummet sådana, som vunnits genom utöfvande af landskamrerare- eller landssekreteraretjänst, och i andra rummet sådana, som vunnits genom utöfvande af länsbokhållaretjänst samt äfven till en viss grad landträntmästaretjänst.

I anslutning härtill hafva vi uppställt följande tabeller, upptagande de sökandes meriter, förvärfvade genom bestridande:

Tabell I:

af landskamrerare- eller landssekreteraretjänst:

1:o)	<i>Sven-Nilsson</i>	4	år	5	månader	11	dagar
2:o)	<i>Sidenvall</i>	3	»	3	»	26	»
3:o)	<i>Lilja</i>	2	»	10	»	18	»
4:o)	<i>Agnér</i>	2	»	10	»	6	»
5:o)	<i>Regner</i>	2	»	5	»	19	»
6:o)	<i>Westerlund</i>	2	»	1	»	29	»
7:o)	<i>Nelsén</i>	1	»	8	»	16	»
8:o)	<i>Sandén</i>	—	»	3	»	18	»

Tabell II:

af länsbokhållare- eller landträntmästaretjänst;

1:o) <i>Agnér</i>	11	år	4	månader	29	dagar
2:o) <i>Nelsén</i>	10	»	4	»	—	»
3:o) <i>Regner</i>	9	»	7	»	—	»
4:o) <i>Sven-Nilsson</i>	8	»	5	»	21	»
5:o) <i>Westerlund</i>	4	»	5	»	—	»
6:o) <i>Lilja</i>	3	»	10	»	5	»
7:o) <i>Sidenvall</i>	3	»	1	»	8	»
8:o) <i>Sandén</i>	—	»	—	»	—	»

Ehuru det själfallet ej gifves någon landsstatstjänst, hvars bestridande ej bör medföra någon kvalifikation för den, som skall utveckla sig till en skicklig landskamrerare, är det emellertid, näst de förenämnda tjänsterna — hvilka utöfvande under en afsevärd tid är ett sine qua non för *faktiskt* kompetens att definitivt förestå länsstyrelsens kamerala afdelning och expeditionen å landskontoret — ingen som i så hög grad är af betydelse i berörda hänseende som landskontoristtjänst. Först därefter torde komma häradsskrifvaretjänst, kronofogdetjänst, länsnotarietjänst, länsmanstjänst och landskanslisttjänst, i nu nämnd ordning.

Då emellertid landskontoristtjänst är en jämförelsevis underordnad befattning, hafva vi ej ansett oss böra särskildt utskilja de sökandes å sådan tjänst vunna meriter, utan i stället sammanfört dessa meriter till en grupp med de sökandes meriter, vunna genom bestridande af någon eller några af de tjänster, som nu senast uppräknats:

Tabell III:

Tjänstgöring å landskontorist-, häradsskrifvare-, kronofogde-, länsnotarie-, länsmans- eller landskanslisttjänst:

1:o) <i>Sandén</i>	21	år	9	månader	23	dagar
2:o) <i>Westerlund</i>	6	»	10	»	25	»
3:o) <i>Sidenvall</i>	6	»	10	»	5	»
4:o) <i>Lilja</i>	5	»	4	»	27	»
5:o) <i>Nelsén</i>	5	»	—	»	18	»
6:o) <i>Agnér</i> ,	4	»	8	»	27	»
7:o) <i>Regner</i>	3	»	3	»	23	»
8:o) <i>Sven-Nilsson</i>	—	»	8	»	1	»

Såsom en utanför landsstaten vunnen kvalifikation torde böra framhållas, att två af sökandena förvärfvat domaremeriter:

Tabell IV:

Tjänstgöring å härads höfdingeämbete:

Regner	11 månader	4 dagar
Sven-Nilsson	2	» 15 »

Af sökandana Sandén, Nelsén, Agnér och Sven-Nilsson intaga:
enligt tabell I (»landskamreraremeriter»):

Sven-Nilsson första,
Agnér fjärde,
Nelsén sjunde och
Sandén åttonde eller sista rummet;

enligt tabell II (»länsbokhållaremeriter»):

Agnér första,
Nelsén andra,
Sven-Nilsson fjärde och

Sandén, som är den ende bland de sökande, hvilken helt och hållet saknar dylika meriter, åttonde eller sista rummet;

enligt tabell III (»öfriga landstatsmeriter»):

Sandén första,
Nelsén femte,
Agnér sjätte och
Sven-Nilsson åttonde eller sista rummet.

Att anmärka härvidlag är emellertid, att sökanden Sandén, hvars till denna grupp hörande meriter nästan uteslutande hänföra sig till kronofogdetjänst, helt och hållet saknar meriter å tjänstgöring såsom landskontorist, då däremot undertecknad Agnér bestridt landskontoristtjänst i öfver 4 år och 4 månader.

Vi klagande hafva således gentemot medsökanden Sandén föga meriter att åberopa i fråga om utöfning af kronofogdetjänst eller annan landstatstjänst utom länsstyrelse, men äro däremot de meriter, vi förvärfvat genom bestridande af landskamreraretjänst, Sandéns meriter af samma slag betydligt öfverlägsna. Medsökanden Sandéns meriter i detta hänseende förhålla sig till undertecknad Sven-Nilssons meriter af samma slag som 1 till 15 och till undertecknad Agnérs motsvarande meriter som 1 till 9.

Missförhållandet i fråga om länsbokhållaremeriterna, på hvilka sökanden Sandén är alldeles renons, är absolut, och detta motväges ej ens genom några landskontoristmeriter å sökanden Sandéns sida.

Vi hafva ju redan här ofvan i djupaste underdånighet angifvit en viss urskillning mellan de olika kategorierna af meriter såsom alldeles nödvändig. Vi kunna nämligen ej föreställa oss — såsom det underdåniga förslaget i hufvudsak förutsätter — att de sökandes tjänsteår och lefnadsålder i detta hänseende skola vara hufvudfaktorer. *Huru* emellertid dessa olika meriter, hvilka vi sammanfört under olika tabeller här ofvan, böra värdesättas och sammanläggas, är naturligtvis dock i själfva verket kärnpunkten i den förevarande frågan.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har vid det underdåniga förslagets upprättande räknat sökanden Sandén dennes ensidiga öfver 21-åriga tjänstemeriter såsom kronofogde till godo såsom likvärdiga med öfver 10^{1/2} års tjänstgöring såsom landskamrerare. Då härtill kommer att kronofogden Sandén vid ansökningstidens utgång tjänstgjort 3 månader 18 dagar såsom t. f. landskamrerare, har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anført, att Sandén »torde få anses hafva förvärfvat tjänstemeriter såsom landskamrerare, motsvarande i tid för sådan tjänstgöring omkring elfva år».

Det är i all synnerhet emot det resonemang, som ligger i dessa anförda ord, vi anse oss böra i djupaste underdånighet rikta oss.

Ett faktum är, att det alltmer visat sig existera en — för landsstatstjänstemännen i all synnerhet — beklaglig brist på enhetlighet och system i fråga om de grunder, efter hvilka förslagen till landsstatstjänsters återbesättande komma till stånd. Denna brist må ju hafva sin gifna förklaring i en del påtagliga fakta, bland andra dessa: den som kommer såsom främling till ett län behöfver gifvetvis någon tid för att sätta sig in i de säregna förhållandena därstädes; de å länet befintliga tjänstemännens förtjänster äro ju alltid kända af vederbörande länsstyrelse, då det däremot ju alltid kan misstänkas, att en främmande sökande ej skulle bli till belåtenhet; landsstaten saknar en central styrelse, som mer objektivt kan se på alla de sökandes inbördes rätt.

Under sådana förhållanden är det ju åtminstone rätt förklarligt, att det vid afgifvande af underdånigt förslag till landsstatstjänst ofta varit så, att den i förslaget återropade principen i realiteten inneburit ett det största möjliga hänsynstagande till den kategori af meriter, som presterats af just *den* sökande, hvilken erhållit det underdåniga förordet.

Vi vilja ej med detta hafva förnekat, att det för en länsstyrelse — i all synnerhet då det gäller tillsättande af landsskreterare-, kronofogde-

eller länsmanstjänst, men äfven i någon mån i fråga om landskamrerare-tjänst — ligger en betydelse däri, att tjänstens blifvande innehafvare redan från början af sin tjänsteutöfning äger personlig kännedom om länets eller distriktets säregna förhållanden. Detta faktum ligger väl och närmast till grund för den Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande åliggande skyldighet att i samband med tjänsteförslag afgifva underdånigt *förord*. Större betydelse kan väl ej rättsligen tilläggas en tjänsteaspirants lokala kunskaper, än att han, *när meriterna i öfrigt väga någorlunda jämnt* emellan honom och en medsökande, föredrages framför denne. Ty bristande kännedom om en del särskilda länsförhållanden, personalkännedom m. m. dylikt är dock något som med normal begåfning rätt fort kan repareras. Fastmer torde det för öfrigt i allmänhet bli till afsevärdt större nytta, ej blott för tjänstemännen själfva i fråga om mångsidig erfarenhet, utan äfven på annat vis för tjänsterna och därigenom det allmänna, i fall en något större cirkulation kunde åstadkommas inom landsstaten. Ett dylikt system, som råder inom en hel del af statens mera moderna verk, skulle gifvetvis genom de friskare impulser det medförde, motverka tendenser till stagnation och slentrian, där de kunna förekomma och — hvad som icke är det minst betydelsefulla — motverka de starkt utpräglade privata intressen, som på sidan om tjänsterna och ofta till stor skada för dessa, uppstå såsom en gifven följd af att landsstatstjänstemännen genom förhållandena tvingats att under hela sin tjänstetid stanna inom det län, där de började sin bana.

Vi hålla sålunda underdånigst före, att den brist på fasta principer, som ofta — dock lyckligtvis ej alltid — framträder i fråga om förslag till landsstatstjänster, visserligen är ett beklagligt faktum, men att de särskilda yttringarna af berörda brist på enhetlighet, dock i allmänhet ej varit till den grad påtagliga som i och genom emanerandet af det nu föreliggande underdåniga förslaget.

Ännu hafva vi ej funnit något enda förslag af de många vi tagit del af, hvilket ens tillnärmelsevis med detta negligerar tjänstgöring i just den kategori af tjänst och inom den tjänsteafdelning, hvarom det är fråga.

Det kan gifvetvis för landsstatskåren lika litet som för någon annan kategori af tjänstemän vara utan betydelse, huru meriterna skola räknas, och framför allt, i fall de beräknas rent godtyckligt eller än på ett än på ett annat sätt, då det gäller befordran till samma slag af tjänst. Huru än meriterna beräknas, torde den första oeftergifliga förutsättningen vara den, att de i analoga fall strikte räknas efter samma grund.

Hvad nu beträffar uppskattningen af de särskilda slagen af tjänster i förhållande till hvarandra uti nu ifrågavarande hänseende, lär det väl ej kunna bestridas, att den kategori vi uppfört under tabell I här

ofvan (»landskamreraremeriter») bör vara själfva normen och enheten vid bedömandet. Om och i hvad mån hänsyn dessutom bör tagas till meriter enligt tabellerna II, III och IV är ju däremot en sak, om hvilken meningarna möjligen kunna vara delade. Rätt torde emellertid vara att taga *någon* hänsyn till dem alla och att så bör ske är nog ock den gängse och allmänt tillämpade uppfattningen. Frågan är då, i hvilken proportion och inom hvilken begränsning dylik hänsyn bör tagas. Fastslående af en viss proportion därvidlag kan ju i viss mån synas innebära en akt af godtycke. Men det mer eller mindre intima sätt i hvilket respektive tjänster gripa in i hvarandra kan ju dock gifva en viss ledning i sådant hänseende. Det gifves obestriddigen ingen tjänsteman, som i sin tjänst står landskamreraren så nära som länsbokhållaren. Denne är icke blott hans närmaste man, utan han har enligt gällande instruktion att vid förfall för landskamreraren träda i dennes tjänst. Han förutsättes sålunda ständigt vara till hands och beredd att inträda i landskamrerarens åligganden, med hvilka han — äfven å de tider han ej är särskildt förordnad — mer än någon annan *måste* vara förtrogen. Dessutom sköter länsbokhållaren omedelbart, fastän under landskamrerarens kontroll, den i realiteten mest betydelsefulla delen af arbetet å landskontoret: utanordningarna, kassarörelsen medelst checker, granskningen af alla räkenskaper och kontrollen å kronofogdar och andra redogörare med mera. Vanligen är det ju ock länsbokhållaren, som får länsstyrelsens förordnande att hålla inventeringar hos kronofogdarna.

Så omfattande är det maktpåliggande arbete, som, åtminstone i de mellanstora länen, åligger länsbokhållaren, att en landskamrerare, som ej hade en erfaren och skicklig länsbokhållare, på hvars arbete han kunde till en stor del lita, ej skulle medhinna allt hvad som ålåge honom. Med dessa fakta för ögonen hafva vi ej tvekat att, då det är fråga om uppskattandet af värdet af tjänstgöring såsom länsbokhållare, såsom merit till landskamreraretjänst våga uppställa den satsen, som visst också merendels tillämpas, att dylik tjänstgöring bör värderas lika med hälften så lång tids tjänstgöring såsom landskamrerare och detta alldeles utan någon begränsning, af skäl att länsbokhållaren enligt förhållandenas art ständigt är inne i det hufvudsakliga af landskamrerarens arbete och i gemenskap med landskamreraren utöfvar kontrollen å underordnade redogörare samt att länsbokhållaren sålunda aldrig kan så att säga »ligga af sig» i fråga om lämplighet för befordran till landskamreraretjänst.

Ehuru med en viss tvekan kan man anse, att tjänstgöring såsom landtränsmästare bör kunna i detta hänseende någorlunda jämnställas med

tjänstgöring såsom länsbokhållare. Gifvetvis gäller detta dock endast under förutsättning att landtränmästaretjänstgöringen ej varit ensidig, utan omväxlat med längre tiders förordnanden såsom landskamrerare. I allt fall torde dessutom en rätt snäf begränsning i fråga om kvantum af de landtränmästaremeriter, som må kunna reduceras till landskamreraremeriter, böra göras. Men i det nu föreliggande fallet inverka landtränmästaremeriterna jämförelsevis obetydligt. Det är i hufvudsak till vår medsökande Nelséns favör de komma att räknas. För vår egen del spela de ingen roll.

Hvad beträffar de under tabell III här ofvan sammanförda landsstatsmeriter i öfrigt, således afven tjänstgöring såsom landskontorist och kronofogde, är åtminstone så mycket alldeles uppenbart, att, *äfven om* de skulle kunna räknas till viss proportion af tjänstgöring såsom landskamrerare, de icke kunna i berörda hänseende ens närmelsevis mäta sig med länsbokhållaretjänstgöringen, och således ej i likhet med denna räknas till 50 %. Vore det däremot fråga om meriter i och för erhållande af till exempel kronofogdetjänst kunde kanske, med hänsyn till den öfverordnade landskamreraretjänstens större betydelse, landskamreraremeriter, som vore förenade med afsevärda kronofogdemeriter, intill en lämplig gräns vid sammanläggningen med fog beräknas högre än kronofogdemeriterna, möjligen dubbelt. Men en dylik proportion har ej af detta skäl något fog för sig i ett omvänt fall sådant som det nu ifrågavarande, helst där sökanden ej ens tjänstgjort ett år som landskamrerare.

Fastmer synes det oss oriktigt att, då det gäller landskamreraretjänst räkna något slag af meriter under tabell III här ofvan högre än hälften af länsbokhållaremeriter, det vill säga till 25 procent af landskamreraretjänstgöring. Detta synes oss till och med böra gälla i fråga om de främsta af de till denna grupp hörande meriterna, landskontoristtjänstgöringen, oaktadt den naturliga utvecklingslinjen för den tjänsteman, som skall förvärfva de viktigaste förutsättningarna till att blifva en insiktsfull och praktisk landskamrerare, är att hafva grundligt genomgått graderna landskontorist (eller e. o. landskontorist) och länsbokhållare. Så mycket mindre skäl synes då föreligga att uti ifrågavarande afseende gifva en högre uppskattning åt kronofogdemeriter. Men, afven medgifvet att sålunda skäl må kunna föreligga att såsom merit till landskamreraretjänst sätta kronofogdetjänstgöring till 25 procent, synes oss därför ingalunda gifvet, att dylik eller annan tjänstgöring enligt tabell III här ofvan bör beräknas in infinito. Fastmer lär en mycket lång och ensidig tjänstgöring å till exempel kronofogdetjänst snarare efter hand som åren bli många minskas i värde, när det är fråga om merit till en öfverordnad

tjänst af för öfrigt väsentligen annan art. I allt fall torde det ligga i öppen dag, att en tjänsteman *icke* under en 20-årig tjänstgöring såsom kronofogde i ock för landskamreraretjänst vinner kvalifikation motsvarande fem års tjänstgöring såsom landskamrerare. Vore det någon rättvisa att vid sammanläggning med afsevärda landskamreraremeriter låta de fyra första årens tjänstgöring å fögderi få i nu ifrågavarande hänseende räknas likvärdigt med ett års tjänstgöring på landskamreraretjänst, så torde därmed maximum uti hänsynstagande till kronofogdemeriterna vara nådt. Hvad däröfver kommer, borde ej vara något plus. Hvad som går öfver de tio första åren borde snarare verka i negativ riktning.

Att ej heller ett mångårigt utöfvande af kronofogdetjänst i allmänhet räknas såsom merit till landskamreraretjänst lärer också framgå af de förslag å sådana tjänster, som afgifvits under de sista åren. Sålunda blef hvarken kronofogden Afzelius eller kronofogden Wik, hvilka båda nästlidet år sökte landskamreraretjänsten i Göteborgs och Bohus län, af länsstyrelsen därstädes uppförd å förslaget, oaktadt enhvar af dem, ifall deras kronofogdemeriter värdesatts efter samma grund som å det nu ifrågavarande förslaget är fallet med sökanden Sandéns meriter, synes hafva bort nå förslagsrum framför den å förslagets andra rum med förord uppsatte länsbokhållaren Centervall.

Vid afgifvande detta år af förslag till landskamreraretjänsten i Älfsborgs län uteslötos sökandena kronofogdarna Schenson, Afzelius och Almgren, oaktadt sina mångåriga kronofogdemeriter, alldeles från förslaget. Sökanden Almgren hade dock öfver 26-årig tjänstgöring såsom kronofogde att åberopa, hvilket ju enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Skaraborgs län sätt att resonera i det nu föreliggande underdåniga förslaget hade bort innebära meriter lika med öfver 13 års tjänstgöring såsom landskamrerare — något som ingen af medsökandena hade motsvarighet till. Då förhållandena i de båda västgötalänen böra kunna förutsättas vara tämligen analoga, är det anmärkningsvärdt, att meriter af alldeles samma slag, som i det ena länet ej haft något att betyda i och för beredande af förslagsrum, i det andra länet skulle vara så oerhördt betydelsefulla just i detta hänseende. Vid upprättande detta år af förslag till landskamreraretjänsten i Hallands län erhöll mångåriga kronofogden Petersén ej ens förslagsrum, hvaremot kronofogden Afzelius, som hade 2¹/₂ års landskamreraremeriter, erhöll förslagsrum.

Allt detta visar åtminstone, hvilken ringa betydelse vederbörande länsstyrelser i allmänhet tillagt de mångåriga och särskildt ensidiga kronofogdemeriterna, då det gällt fråga om meriter till landskamreraretjänst.

Den gentemot de öfriga här omnämnda länsstyrelsernas uppfattning stridande princip, som i berörda hänseende kommit till synes i det nu föreliggande underdåniga förslaget, torde icke allenast innebära ett synnerligt underskattande af landskamrerarejänstens betydelse, utan torde äfven, där den blefve godkänd och införd såsom befordringsprincip, innebära en rätt stor fara för de intressen, såväl allmänna som enskilda, hvilka saken gäller. Bland annat som ligger i öppen dag i detta hänseende, är den stora olämpligheten af att den, som skall vara chef för en viss afdelning i ett ämbetsverk och har att leda äfven dess detaljer, icke passerat någon af graderna inom samma afdelning, icke är praktiskt förtrogen med de arbeten, som han skall svara för, ja, att han icke ens har så mycket som ett års erfarenhet inom verket. Det kan ju gå lyckligt i fall de underordnade äro skickliga och pålitliga. Men icke är det som det bör vara. Och det verkar allt annat än öfvertygande, då i det underdåniga förslaget så utomordentlig vikt lägges vid sökandens såsom kronofogde vunna erfarenheter inom länet, hvilka erfarenheter dock i ock för den tjänst hvarom det här är fråga, icke kunna vara annat än periferiska i förhållande till allt det för tjänsten i fråga rent centrala och väsentliga, som icke kan praktiskt inhämtas annat än genom en längre tids tjänstgöring i de olika tjänstegraderna å landskontor. Men i detta fall synes känndomen om diverse förhållanden *ute i länet* fått träda i förgrunden framför det, som direkt och närmast rör själfva *tjänsten*.

I detta sammanhang anse vi oss äfven hafva fog för framdragande af en annan sida af saken — en sida som hufvudsakligen berör vår och de äldre länsbokhållarnes i allmänhet ställning till föreliggande principfråga, men som icke desto mindre torde vara af en icke ringa betydelse, när det gäller ett rättvist och billigt hänsynstagande till våra vitala intressen och äfven till det allmännas påtagliga intresse af att det vid länsstyrelserna finnes tillgång på erfarna länsbokhållare.

I sådant hänsende vilja vi underdånigst åberopa följande:

Undertecknad Agnér har icke mindre än sju gånger varit uppförd å förslag till lediga kronofogdetjänster, nu senast till sådan tjänst i Östra och Västra Göinge fögderi af Kristianstads län. Af åtskilliga af dessa förslag, däribland äfven det sistnämnda, har jag funnit, att mina meriter såsom länsbokhållare och t. f. landskamrerare ha i afsevärd mån fått stå tillbaka för medsökandes meriter, förvärfvade på kronofogdeförordnande. Helt visst har en och annan af mina medsökande till ifrågavarande tjänst gjort samma erfarenhet.

Skola vi länsbokhållare — som icke fått tillfälle samla våra meriter på kronofogdeförordnanden, utan förvärfvat dem från tjänster, som torde

i främsta rummet gifva befordran till landskamrerare — *vid sökandet af såväl kronofogde- som ock landskamreraretjänst* utsättas för en sådan värdesättning af våra meriter, att vi icke kunna erhålla rum å underdåniga förslagen framför sökande med mera »kronofogde-» men mindre »landskamrerare- och länsbokhållaremeriter» än vi, så synes det oss, som om våra befordringsutsikter i allmänhet taget vore väsentligt reducerade, och särskildt hvad angår landskamreraretjänst, synnerligast utomläns, minimala, helst i hvarje län har någon kronofogde, som vill befordras till landskamrerare.

Förutom det nu anförda våga vi i underdånighet framhålla några synpunkter, som i det väsentliga gå utom sökandenas meritförteckningar.

Länsbokhållarnes aflöning har allt intill innevarande år varit förhållandevis ringa — 2,500 kronor per år,

Sådan aflöning har af mig Sven-Nilsson uppburits under nio år och af mig Agnér i tio år.

Dessförinnan har aflöningen varit än knappare, hvadan den aflöning, som vi från statsverket åtnjutit under de öfver 18 år vi hvardera tjänat staten, har i medeltal för år räknadt varit så ringa, att den betydligt understigit ett blygsamt existensminimum för examinerad jurist, något som är så allom bekant, att några siffertal till bestyrkande häraf icke behöfva anföras.

Ehuru vi i aflöningsafseende således varit mindre väl tillgodosedda, hafva vi dock hyst en god förhoppning på framtiden, ity att, såsom ock ofta i utlåtanden om landsstatens lönereglering försäkrats, länsbokhållaretjänsterna vore öfvergångsplatser.

I statskontorets utlåtande af den 14 oktober 1902 (tryckt år 1903, sid. 65) belyses frågan härom och anmärkes därvid, att länsbokhållare under uppgifven 20-års-period innehaft sina tjänster i medeltal $7\frac{1}{4}$ år.

Detta medeltal har af oss Agnér och Sven-Nilsson väsentligen öfverskridits. Skall nu, såsom i förevarande förslag inträffat, kronofogde genom erhållande af förslagsrum beredas möjlighet att vinna befordran till landskamrerare, så kan snart den tidpunkten inträffa, då man skulle vilja påstå, att en kronofogdebefattning snarare än en länsbokhållaretjänst vore öfvergångsplats till landskamrerarebefattning.

Vi förfäktade emellertid den åsikten, att länsbokhållaretjänst bör såsom hittills framför kronofogdebefattning vara öfvergångsplats till landskamreraretjänst och att ett motsatt förhållande endast bör ifrågakomma vid brist på dugliga och väl meriterade sökande ur länsbokhållarekåren, något som vi förmena icke förekommit vid ifrågavarande ledighet.

Vi tillmäta denna vår åsikt desto mer betydelse, som kronofogdetjänst är allmänt erkänt en slutplats, och af sådan anledning väl aflönad. Från ekonomisk synpunkt torde därför icke kunna hämtas något som helst skäl att vid en befordringsfråga af förevarande art föredraga en sökande kronofogde framför de hittills svagt aflönade länsbokhållarne, och allra minst kan någon omständighet i ekonomiskt afseende framhållas till förmån för kronofogden Sandén, ty redan år 1895, eller flere år förr än någon af oss klagande befordrades till länsbokhållare, vann Sandén anställning såsom kronofogde och har alltså under hela den tid, vi i afvaktan på bättre fått med strängt bunden tjänstgöring gå som svagt aflönade tjänstemän, åtnjutit en god aflöning och från och med 1906 uppflyttats i den högre lönegraden för kronofogde.

Hvad vidare beträffar å andra förslagsrummet uppsatte sökanden Nelsén har i främsta rummet om honom åberopats hans lefnadsålder och att han vunnit anställning i statens tjänst tidigare än någon af oss. De öfriga meriter som åberopats i fråga om honom äro, till och med om hans öfver treåriga kronofogdetjänstgöring räknas lika med landskamreraretjänstgöring under 1 $\frac{1}{2}$ år, mindre än de meriter, som någon af oss förvärfvat. Det är således påtagligt, att det är dessa faktorer: åldern och »tjänsteåren», som bestämt hans plats å förslaget. Nu är emellertid härvid att bemärka, att länsbokhållaren Nelsén aflade hofrättsexamen den 31 maj 1892, under det att undertecknad Agnér aflade sådan examen redan den 2 juni 1890, och undertecknad Sven-Nilsson aflade juris utriusque kandidatexamen den 30 maj 1891. Kort efter aflagda examina inträdde undertecknade Agnér och Sven-Nilsson i statens tjänst. Att länsbokhållaren Nelsén redan ett par år närmast före sin examen varit »inskrifven» vid länsstyrelse är ju visserligen visadt, men att räkna honom dessa båda år — då han ju påtagligen måste ha arbetat på sin ämbetsexamen — till godo såsom »tjänstetid» kan ju ej anses vara påkalladt ens för den händelse han under tiden af och till varit till hands och tjänstgjort något. Men då en dylik »tjänstetid» rent af skall åberopas såsom motiv till att dess innehafvare skall, trots våra högre meriter, gå före oss andra, som ej passat på och låtit skriva in oss i något verk under den tid vi arbetade på våra akademiska examina, kunna vi ej uraktlåta att underdånigst påpeka förhållandet. I samband härmed tillåta vi oss underdånigst erinra därom, att hvarken länsstyrelsen i Älfsborgs län eller länsstyrelsen i Hallands län, hvilka vid upprättande af underdåniga förslag detta år till återbesättande af lediga landskamreraretjänsterna inom dessa län respektive uppsatt oss undertecknade å andra och tredje förslagsrummen, tillerkänt länsbokhållaren Nelsén, som jämte oss sökt dessa båda tjänster, något rum å förslagen.

Med tillämpning af de grunder vi här ofvan underdånigst anfört, skulle de sökandes till nu ifrågasatta tjänst meriter enligt tabell I och II här ofvan (landskamreraremeriter och länsbokhållaremeriter) sammanslagna och värdesatta såsom landskamreraremeriter, ställa sig sålunda

1:o)	<i>Sven-Nilsson</i>	8	år	8	månader	6	dagar
2:o)	<i>Agnér</i>	8	»	6	»	20	»
3:o)	Regner	7	»	3	»	4	»
4:o)	<i>Nelsén</i>	6	»	10	»	16	»
5:o)	Sidenvall	4	»	10	»	16	»
6:o)	Lilja	4	»	9	»	20	»
7:o)	Westerlund	4	»	4	»	14	»
8:o)	<i>Sandén</i>	—		3	»	18	»

Med hänsynstagande på sätt vi här ofvan närmare utvecklat angående meriter enligt tabell III det vill säga »öfriga landsstatsmeriter», skulle samtliga sökandenas, med undantag af Sven-Nilssons och Regners meriter komma att belöpa sig till ett år mer än hvad här ofvan angifvits, hvilket dock ej på annat sätt skulle rubba ordningen dem emellan, än att undertecknade Agnér och Sven-Nilsson bytte plats, så att den förre komme i första och den senare i andra rummet. Undertecknade Agnér och Sven-Nilsson hafva för vår del intet särskildt underdånigt yrkande att göra angående den inbördes ordningen oss emellan, då vi onekligen måste anses vara hvarandra synnerligen nära i meriter. Endast det har undertecknad Sven-Nilsson ansett sig böra i detta sammanhang underdånigst erinra, att ett visst fog synes föreligga för att min mer än fyraåriga tjänstgöring hos häradshöfding — däraf tingsmeriter motsvarande dem, som tidigare beredde sin innehafvare vice häradshöfdingstitel — jämte min 1 månad 16 dagars tjänstgöring såsom länsnotarie, min 1 månads tjänstgöring såsom kronofogde, min 5 månaders tjänstgöring såsom landskontorist och juris utriusque kandidatexamen, hvilken jag ensam bland sökandena aflagt, borde såsom tillägg till mina nära 4^{1/2} åriga landskamrerareförordnanden räknas likvärdigt med ett års landskamrerareförordnande.

Såsom en värdefull merit lärer böra räknas undertecknad Agnér till godo min 3 månaders tjänstgöring såsom biträde åt kommitterade vid upp- rättande inom civildepartementet af nya formulär till länsräkenskopen.

På grund af hvad vi sålunda såväl med afseende å tjänstemeriter som ock i öfrigt anfört, våga vi i underdånighet anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t förklara enhvar af oss förtjänt af förslagsrum till landskamreraretjänsten i Skaraborgs län framför enhvar af medsökandena H. Sandén och länsbokhållaren S. J. O. Nelsén samt å den sökta tjänsten

tillsätta den af oss, hvilken Eders Kungl. Maj:t kan finna därtill mest förtjänt och skickad.»

Vidare anfördes besvär af länsbokhållarne *P. E. Sidenvall* och *A. Lilja*. Den förre ansåg det lönlöst att framkomma med något yrkande med afseende på de subjektiva synpunkter, som föranledt Konungens befallningshafvande att anse en sökande, som ej hade längre tids tjänstgöring å landskontor än ungefär tre och en half månad, framför öfriga medsökande företrädesvis skickad att öfvertaga chefskapet för denna afdelning af länsstyrelsen. Han nöjde sig därför med att, åberopande sina meriter, hemställa om plats å förslaget framför länsbokhållarne *Nelsén* och *Sven-Nilsson*. Den senare, *Lilja*, ansåg sig berättigad till förslagsrum framför kronofogden *Sandén*.

Öfver dessa besvär infordrades utlåtande af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i *Skaraborgs län* samt förklaring af herrar *Sandén* och *Nelsén*.

Kronofogde Sandéns förklaring, daterad den 15 januari 1910, hade följande lydelse:

— — — — »Uti besvären hafva klagandena sökt göra gällande, att kronofogdetjänstgöring icke kan i samma grad som länsbokhållaretjänstgöring eller annan tjänstgöring å landskontor få anses meriterande för befordran till landskamrerarebefattning. Emot detta klagandenas påstående vill jag i korthet göra några erinringar och därvid framhålla, hurusom göromålen å ett kronofogdekontor i väsentliga stycken hafva alldeles samma natur som de, hvilka äro förenade med en landskamrerares åligganden.

Om man sålunda tänker på de med bevillnings- och inkomsskatt-taxeringen förenade göromålen, så torde väl icke kunna jäfvas, att den ställning till taxeringsärenden, som en kronofogde allt intill 1907 års skattereform intagit såsom kronoombud i taxeringsnämnden, varit till sin natur alldeles densamma, som landskamreraren intager i pröfningsnämnden. Tjänstgöringen såsom kronofogde, såvidt den omfattar tiden före nämnda år, torde därför, i den mån den utöfvats någon längre tid, få anses hafva gifvit innehafvaren af sådan tjänst en icke obetydlig erfarenhet för att med framgång kunna sköta en landskamrerares åligganden i berörda hänseende.

Ser man vidare till markegångssättningen och de bestyr, som en landskamrerare därvid har att uträtta, så är förhållandet detsamma. Såsom ordförande i priskurantsnämnderna har en kronofogde rikligt tillfälle att göra sig förtrogen med hithörande lagar och författningar och måste anses därutinnan vinna nödig kunskap för att kunna fullgöra hvad en landskamrerare i sådant afseende åligger.

Vidare har man, då det gäller Skaraborgs län, att särskildt taga i betraktande det betydande antal domänärenden, som å landskontoret härstädes förekommer till handläggning. Till belysande, huru omfattande arbetet härmed är, må nämnas, att antalet utarrenderade kronoegendomar i länet uppgår till 229 stycken. Med afseende å dessa ärenden har jag förmånen att kunna åberopa en genom tjänstgöring såsom kronofogde vunnen, icke ringa erfarenhet, alldenstund det mig i Nåder anförtrodda fögderiet, Lidköpings fögderi, har inom sig ett betydande antal kronodomäner. Antalet däraf, som genom försäljningar under senare åren något nedbringats, utgör för närvarande 48, och tydligt är sålunda, att jag under min 20-åriga tjänstgöring inom nämnda fögderi skall hafva haft rikligt tillfälle att syssla med frågor af hithörande slag. Så vill jag nämna, att jag under denna tid förrättat icke mindre än 138 syner å dylika egendomar.

I sammanhang härmed må jämväl framhållas, att jag utom nämnda syneförrättningar hållit åtskilliga syner och besiktningar å landsstats- och jägeristatsboställen, ett flertal ekonomiska besiktningar å ecklesiastika boställen samt årligen med undantag af de 3 å 4 sista åren syner och besiktningar å det under kungl. öfverintendentsämbetets inseende stående Läckö slott med tillhörande byggnader, alltsammans förrättningar, hvarom det tillkommer Konungens befallningshafvande å landskontoret att föranstalta och att öfvervaka deras fullgörande.

Hvad för öfrigt expeditionen å ett kronofogdekontor vidkommer, skall det icke kunna förnekas, att denna i flera hänseenden är af beskaffenhet att gifva ett godt underlag för utöfvande af de å ett landskontor förekommande göromålen. Det vore under sådana förhållanden underligt, om icke tjänstgöring såsom kronofogde skulle få räknas såsom merit för befordran till landskamrerare, synnerligast då man tager i betraktande, att i afseende å aflagda kunskapsprof kompetensfordringarna äro desamma för båda dessa grupper af tjänstemän.

Vid sina besvär torde emellertid klagandena hufvudsakligast hafva fäst sig vid de rena länsbokhållaregöromålen eller rättare sagdt den del däraf, som är att hänföra till utanordningarna och kassarörelsen jämte därmed förenad bokföring. Sannt är, att härutinnan icke finnes någon direkt motsvarighet i kronofogdetjänstgöringen, hvarför gifvetvis en del nyheter på detta område måste möta, men med den omläggning af bokföringen, som i sammanhang med landtränteriernas indragning ägt rum, kan förhållandet sägas hafva under det gångna året varit snart sagdt enahanda för länsbokhållarne. Genom min tjänstgöring såsom t. f. landskamrerare sedan juli månad år 1909 har jag emellertid haft tillfälle taga befattning

äfven med hithörande ärenden och därigenom göra mig förtrogen jämväl med denna gren af en landskamrerares verksamhet.

I afseende å debiterings- och uppbördsväsendet och den befattning därmed, som påhvar landskamreraren, måste föregående kronofogdetjänstgöring ovillkorligen tillmätas den största betydelse. Särskildt vill jag därvid framhålla, att den kontroll öfver uppbörden, som utgör ett af landskamrerarens viktigaste åligganden, fullgöres vida säkrare och effektivare af den, som under loppet af flera år själf varit redogörare, än af den, som nästan uteslutande erhållit sin utbildning genom tjänstgöring å landskontor.

Slutligen anser jag mig böra erinra därom, att en af klagandena, länsbokhållaren Ernst Agnér, under allra sista tiden vunnit befordran till annan tjänst, i det att han den 23 sistlidne december 1909 konstituerats och förordnats att vara kronofogde i Östra och Västra Göinge fögderi af Kristianstads län, samt att klaganden P. E. Sidenvall, uti de af honom anförda besvären, icke yrkat att uppföras å förslagsrum framför mig, utan endast begärt företräde framför medsökanden S. J. O. Nelsén, hvilken innehar 2:dra rummet å förslaget.

Åberopande i öfrigt de grunder, som varit för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län bestämmande vid upprättandet af det öfverklagade förslaget, vågar jag i underdånighet hemställa, att de anförda besvären måtte lämnas utan afseende och undertecknad bibehållas vid det af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande mig tilldelade 1:sta förslagsrummet, samt tillika anhålla, att vid tjänstens återbesättande få vara i Nädig åtanke».

Länsbokhållare Nelsén åter nöjde sig med ett naket åberopande af af de skäl, som varit bestämmande för Konungens befallningshafvande att tilldela honom andra förslagsrummet, och hemställde, att besvären måtte lämnas utan afseende.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande öfverlämnade de underdåniga förklaringarna likaledes med ett naket åberopande af handlingarna i ärendet och af de skäl, hvarpå det öfverklagade förslaget var grundadt.

Efter det att dessa förklaringar blifvit infordrade, anfördes besvär öfver Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förslag jämväl af länsbokhållaren *I. F. Regner*, hvilken ansåg sig förtjänt af förslagsrum framför Sandén och Nelsén, samt af länsbokhållaren *E. Westerlund*, hvilken ansåg sig berättigad till förslagsrum före samtliga å förslaget uppförde medsökande.

Regner vände sig i sina besvär i främsta rummet mot den af Konungens befallningshafvande gjorda uppskattningen af sökanden Sandéns meriter och skref bl. a. följande: »Det torde ligga i öppen dag, att ett underskat- tande af landskamrerare- och länsbokhållaremeriter i den grad, som genom

föreliggande underdåniga förslag skett, måste på det kännbaraste sätt beröra länsbokhållarnes intressen och fullständigt omintetgöra deras utsikter till befordran, då det ju kan antagas, att till hvarje ledig landskamrerare-tjänst någon äldre kronofogde från länet vill anmäla sig som sökande. En kronofogdetjänstgöring under 20 år eller däröfver kunde, enligt Regners mening, icke uppskattas till mera än högst 5 års tjänstgöring som landskamrerare.

Westerlund yttrade i sina besvär bl. a. följande:

»Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande motiverar första förslagsrummet för kronofogden Sandén därmed, att med beräkning, det tjänstgöring som kronofogde finge anses motsvara hälften af landskamrerare-tjänstgöring, Sandén vid förslaget upprättande kunde beräkna omkring 11 års landskamreraremeriter eller betydligt mer än någon af medsökandena.

Först och främst måste det väcka den största förvåning, att Befallningshafvande synes — förutom landskamrerare-tjänstgöring — anse det egentligen endast vara bestridande af kronofogdetjänst, som gör en person skickad att beklåda landskamrerare-tjänst. Jag har själf dels som biträde, dels med själfständigt förordnande handlagt de hufvudsakliga kronofogdegöromålen under en tid af 8—9 år, och borde vid sådant förhållande Befallningshafvande gifvetvis tilldelat mig 2:dra förslagsrummet, men det synes mig, att tjänstgöring som landssekreterare och länsbokhållare icke blott bör i meritänseende för landskamrerare-tjänst anses motsvara kronofogdetjänstgöring, utan vara åtskilligt mera meriterande härför, liksom länsnotarieförordnande torde bära därmed likställas.

Att tjänstgöring i olika befattningar vid landsstaten måste medföra vidgad erfarenhet och därigenom större praktisk duglighet, torde väl näpeliggen kunna bestridas, men att å andra sidan en för landskontorsgöromålen nära nog helt främmande person befordras till landskamrerare, kan nog icke vara till tjänstens eller göromålens fromma; det finns verkligen så många och maktpåliggande göromål å landskontoren, helst nu, sedan ränterierna indragits, att de tarfva en grundlig utbildning, vunnen genom arbete ej mindre i lägre än högre grader därstädes.

Kronofogden Sandén må vara hur duglig tjänsteman som helst, göromålen å landskontoret äro och förblifva mer eller mindre främmande för honom, då han först nu och som chef påbörjar sitt arbete därstädes; och ärendenas bättre eller sämre handläggning kommer att hufvudsakligen vara beroende af erfarenheten och dugligheten hos de underordnade tjänstemännen å landskontoret. En landskamrerare-tjänst är icke en chefsbefattning i vanlig bemärkelse, utan *tarfvar specialutbildning och fackinsikter*; att, såsom Befallningshafvande i sitt förord förmenar, kronofogden Sandén ge-

nom handläggning af domängörömål i ett fögderi som kronofogde vunnit någon större kompetens för landskamrerarettjänst, lär väl för den sakkunnige förefalla minst sagdt egendomligt, då domängörömbölen å landskontor äro såväl till art som omfattning vidt skilda samt af helt annan betydelse än de domängörömål, kronofogdarna handlagt, hvarför äfven i denna del länsbokhållarne måste anses vara vida bättre skickade för landskamrerarettjänst än kronofogden Sandén. I brist på sakskaål tillgriper därför Befallningshafvande något, som man kunde hafva hoppats bort vara bannlyst som befordringsgrund åtminstone i förevarande fall, nämligen *kronofogden Sandéns politiska och kommunala förtjänster*, ja, skall sådant räknas som afgörande merit vid befordran till landskamrerare, lär ingen af de medsökande kunna täfla med kronofogden Sandén; för mig synes den tid af 2 å 3 år, han för riksdagsmannauppdrag m. m. haft ledighet från sin kronofogdebefattning, böra afdragas å hans sammanlagda tjänstår i stället för att räknas som flerdubbel tjänstemerit.

Det är emellertid äfven en annan synpunkt i föreliggande fall, som torde förtjäna Eders Kungl. Maj:ts beaktande; skall en länsstyrelse kunna få befordrad till landskamrerare en visserligen i allmänna värf förtjänt man, men i görömbölen å landskontor nästan helt främmande tjänsteman, blir befordringsutsikten för länsbokhållare, som just inriktat sin utbildning för sådan tjänst och härför uppoffrat andra befordringsmöjligheter, så ringa, att det måste anses vara delvis bortkastad tid att ägna sitt arbete åt länsbokhållarebefattning. Själaf är jag till tjänstår endast fyra år yngre än kronofogden Sandén, men har denne redan innehaft ordinarie kronofogdebefattning under 14 år, och jag kanske får vänta flera år ytterligare, innan jag erhåller sådan. Jag hoppas och tror, att Eders Kungl. Maj:t icke skall tillstådja, att ett sådant behandlingssätt vederfares oss länsbokhållare.»

Öfver dessa nya besvär infordrades utlåtande och förklaring af vederbörande i Skaraborgs län. Dessa afgåfvos och innehålla endast hemställan om att jämväl ifrågavarande besvär måtte lämnas utan afseende.

Den 10 februari 1910 inkom *Statskontoret* till Konungen med yttrande angående förslaget och de besvär, som riktats mot detsamma. Efter att ha redogjort för förslaget och de gjorda besvärerna, uttalar *Statskontoret* sig sålunda:

»Sedan Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande numera inkommit med vederbörandes förklaringar samt egna utlåtanden öfver besvärerna, får *Statskontoret* härmed öfverlämna samtliga till ärendet hörande handlingar samt därvid tillkännagifva, att någon anmärkning icke förekommit i fråga om sökandenas kompetens och skicklighet eller de af dem föredöda handlingar.

Beträffande det af länsstyrelsen upprättade förslaget anser sig Statskontoret först böra påpeka, att i den vid förslaget fogade (af länsstyrelsen upprättade) förteckning öfver sökandena några felaktigheter förekomma, nämligen dels att bland länsbokhållaren Sidenvalls tjänstemeriter icke upptagits hans tjänstgöring såsom kronofogde 2 år 8 månader 6 dagar och såsom häradskrifvare 3 månader 9 dagar, dels att länsbokhållaren Liljas befordran till landskanslist den 1 augusti 1901 ej i förteckningen omnämns, i följd hvaraf dennes tjänstetid såsom ordinarie angifvits till 5 år 4 månader 5 dagar i stället för 8 år 3 månader 9 dagar, dels att Liljas tjänstgöring såsom kronofogde upptagits till 1 år 6 månader i stället för 1 år 6 dagar, dels ock att länsbokhållaren Regners tjänstgöring å länsbokhållaretjänst angifvits till 9 år 7 månader i stället för, såsom denne i sin besvärsskrift påpekat, 4 år 9 månader 2 dagar.

Då Statskontoret nu har att yttra sig angående de anförda besvären, vill Statskontoret förutskicka den anmärkningen, att, då grundlagarne såsom befordringsgrunder angifva förtjänst och skicklighet, med sistnämnda ord torde i fråga om förslags upprättande afses blott sådan skicklighet, som bestyrkes af åberopade faktiska förhållanden, då nämligen i annat fall ett upprättadt förslag ej kunde blifvit föremål för objektivt bedömande.

Hvad nu först angår länsstyrelsens åtgärd att å första förslagsrummet uppföra kronofogden Sandén, så har denna af länsstyrelsen motiverats därmed, att tjänstgöring såsom kronofogde kunde anses uti ifrågavarande afseende svara mot hälften af landskamreraretjänstgöring.

Enligt Statskontorets mening låter det sig ej göra att uppställa en sådan regel, hvars tillämpning måste leda till synnerligen otillfredsställande resultat, såsom till exempel att den, som uppehållit kronofogdetjänst i något öfver fyra år, skulle äfven utan någon som helst föregående tjänstgöring såsom landskamrerare anses mera meriterad för landskamrerarebefattning än den, som i två års tid skött sådan befattning.

Den tjänstemerit, som vid upprättande af förslag till landskamreraretjänst i främsta rummet bör komma i betraktande, är onekligen föregående tjänstgöring i egenskap af landskamrerare. Detta hindrar naturligtvis icke, att en långvarig kronofogdetjänstgöring i vissa fall, om medsökandenas landskamrerareförordnanden ej varit af någon mera afsevärd längd, bör blifva utaf afgörande betydelse äfven i fråga om förslag till besättande af landskamreraretjänst. Men där, såsom i nu föreliggande fall, åtskilliga af sökandena under en tid af flera år utöfvat sådan landskamreraretjänst, synes det icke vara rättvist, om dessa skulle från förslagsrum utestängas af till tjänsteåldern äldre kronofogdar utan någon längre utbildning vid länsstyrelse.

Då Statskontoret alltså icke kan godkänna det skäl, länsstyrelsen anfört för kronofogden Sandéns uppförande å första förslagsrummet, samt, fränsett det förordnande att uppehålla den lediga tjänsten, som Sandén nu innehar, de öfriga i hans tjänsteförteckning åberopade förhållanden knappast kunna anses vara af någon mera speciell betydelse vid uppgörande af förslag till landskamreraretjänst, anser Statskontoret, att Sandén icke skäligen bort erhålla förslagsrum framför dem af sökandena, som under en afsevärdt lång tid bestridt sådan tjänst.

Af ansökningshandlingarna framgår, att landskamreraretjänst utöfvats af:

Sven-Nilsson	4	år	5	månader	11	dagar	
Sidenvall	3	»	2	»	—		
Agnér	2	»	10	»	6	»	
Lilja	2	»	9	»	—		
Westerlund	2	»	1	»	10	»	
Regner	2	»	—		15	»	och
Nelsén	1	»	8	»	16	»	

Oaktadt Nelséns underlägsenhet i detta afseende, har länsstyrelsen, delvis med stöd af sin ofvan angifna uppskattning af kronofogdetjänstgöringens betydelse, ansett honom böra sättas framför sökandena Sven-Nilsson, Sidenvall och Agnér.

Icke heller i denna punkt kan Statskontoret dela länsstyrelsens mening, utan *då* Sven-Nilsson har ett så afsevärdt försteg framför de öfriga sökandena med hänsyn till tjänstgöring såsom landskamrerare, *då*, ehuru Sidenvall är underlägsen Agnér därutinnan, att, medan den förre tjänstgjort såsom länsbokhållare 3 år 1 månad och såsom länsnotarie 6 år 8 månader, Agnér bestridt länsbokhållaretjänst icke mindre än 11 år 4 månader, detta torde mer än uppvägas däraf, att Sidenvall tjänstgjort såsom ledamot af länsstyrelse omkring $\frac{1}{2}$ år längre än Agnér och såsom kronofogde 2 år 3 månader längre än Agnér; och *då* såväl Nelsén som Westerland, Regner och Lilja synas i fråga om meriter böra sättas efter de tre förstnämnda, får Statskontoret uttala, att ansökningshandlingarne enligt Statskontorets mening gifva vid handen, att *Sven-Nilsson, Sidenvall och Agnér* varit förtjänta att i nu nämnd ordning å förslaget uppföras.»

Ifrågavarande ärende afgjordes af Kungl. Maj:t den 15 april 1910. Föredragande statsrådet, greve Hugo Hamilton, hemställde då, att Kungl. Maj:t, med förklarande att länsbokhållaren Sven-Nilsson bort uppföras å andra rummet å förslaget samt att länsbokhållaren Sidenvall bort uppföras

å tredje rummet å förslaget, måtte, utan afseende å besvären i öfrigt, i nåder utnämna och förordna kronofogden Sandén att vara landskamrerare i Skaraborgs län, med rätt för honom att åtnjuta den lön och de öfriga förmåner, samma tjänst enligt stat och förordningar tillkomme, med skyldighet att vara underkastad de för aflönings åtnjutande stadgade villkor. Hvad statsrådet sålunda i underdånighet tillstyrkt och hemställt behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i nåder gilla och bifalla.

Vid granskningen af 1910 års statsrådsprotokoll har jag haft särskild anledning att fästa min uppmärksamhet vid behandlingen af vissa befordringsärenden. Sålunda har jag med utskottets tillstånd låtit infordra handlingarna i de mål, där besvär blifvit hos Kungl. Maj:t anförda öfver förste postexpeditörsutnämningarna i december 1909. (Då tillsattes 142 nya förste postexpeditörstjänster, hvarvid ej mindre än 123 äldre sökande blefvo förbigångna.) Omständigheterna ha emellertid nödgat mig att afstå från hvarje yrkande beträffande dessa mål. Men däremot har jag funnit det ärende, för hvilket jag här ofvan redogjort, nämligen kronofogde Sandéns utnämning till landskamrerare-tjänsten i Skaraborgs län, vara af den beskaffenhet, att det enligt mitt förmenande bort för Riksdagen anmälas.

Jag kan nämligen ej annat än biträda de synpunkter beträffande tillsättandet af nämnda tjänst, hvilka framhållits af klagandena, särskildt af herrar Agnér, Sven-Nilsson och Westerlund.

Grundlagens bud: »Konungen fäste vid alla befordringar afseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet» har näppeligen i detta fall iakttagits på tillbörligt sätt eller i tillbörlig grad. Eller också har man gifvit detta grundlagsbud en tolkning, som öppnar spelrum för allsköns godtycklighet.

Att till chef för en länsstyrelses ena afdelning utnämna en person, som aldrig nämnvärdt arbetat inom någon länsstyrelse, detta kan ej undgå att väcka känslor af berättigadt missnöje hos de tjänstemän, som genom flerårigt dugande arbete i länsstyrelsen direkt meriterat sig för sådan tjänst. Om icke Sandén efter förre landskamrerarens afgang förordnats att uppehålla tjänsten, så hade han ej haft en enda egentlig landskamreraremerit att åberopa och då hade väl ändå hans utnämning varit omöjlig. Men just detta förordnande — med förbigående af länsbokhållaren på platsen — visar allra tydligast, att Sandén var så att säga predestinerad för detta ämbete, hur högt förtjänta och skickliga medsökande som än anmält sig. Och hvad det var för bevekelsegrunder, som här spelade in, det behöver jag icke återupprepa, utan kan nöja mig med ett hänvisande till besvärsskrifvelserna.

Ännu besynnerligare än själfva utnämningen är emellertid länsstyrelsens underdåniga förslag. Detta förslag, där 21 års kronofogdetjänst göres likvärdig med 10 ¹/₂ års landskamreraretjänst, underkändes visserligen, såsom rätt och skäligt var, af Statskontoret, men icke desto mindre accepterades det af Kungl. Maj:t så till vida, att kronofogde Sandén bibehölls å första förslagsrummet, hvaremot Nelsén fick afstå från förslagsrum till förmån för Sven-Nilsson och Sidenvall. Om Konungens befallningshafvande med hänsyn till de sökande länsbokhållarnes öfverlägsna meriter hade uteslutit Sandén från förslagsrum, men af andra skäl gifvit honom sitt förord, så hade därom varit föga eller intet att säga. Och om Kungl. Maj:t följt en sådan linje, så hade själfva utnämningen kunnat mera betraktas som en af omständigheterna betingad afvikelse från regeln, och hela saken hade fått en för länsbokhållarekåren mindre odiös karaktär;

3:o) af herr *Nilsson*, som anført:

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 18 mars 1910, nr 62.)

»Bland de 42 folkhögskolor, som år 1910 ansökte hos K. Maj:t om statsanslag, befann sig också Brunnsviks folkhögskola i Kopparbergs län. Dennas ansökan hade följande lydelse:

Till Konungen.

Med stöd af närlagda bilagor får styrelsen för Brunnsviks folkhögskola, Ludvika socken, Kopparbergs län, i underdånighet anhålla, att af därtill anvisade medel måtte åt sagda skola beviljas ett anslag af 4,000 kronor till bestridande af de för skolans underhåll nödvändiga utgifterna. Vi göra detta så mycket mer, som Brunnsviks folkhögskola vänder sig till en del af Sveriges befolkning, för hvilken folkhögskoleidén hittills stått mer eller mindre främmande, nämligen industriarbetarklassen. Flertalet folkhögskolor här i landet äro genom sin organisation och kursanordning mer eller mindre strängt afpassade för den landtbrukande befolkningens behof. Och dock torde den industriarbetande ungdomen i närvarande stund, icke minst med hänsyn till de statsliga och kommunala förändringar, som förestå med anledning af den nyligen genomförda rösträttsreformen, vara i minst lika stort behof af medborgerlig och kulturell fostran som unga män och kvinnor af öfriga befolkningslager. Att detta behof verkligen gjordt sig kännbart bland dem, det vederbör, därom vittna till fullo dels den stora tillslutning af elever, som Brunnsviks folkhögskola rönt,

dels ock de frikostiga och beträffande skolans ledning villkorsfria understöd, som från arbetarklassens egen sida kommit skolan till del. Det torde emellertid stå klart, att skolan för att kunna fylla de anspråk, som måste ställas på en rationell och tidsenlig folkbildningsanstalt, icke utan risk och osäkerhet kan för framtiden bygga sin tillvaro uteslutande på den privata offervilligheten, hvarför det synes oss böra ligga i statens intresse att här träda stödande emellan.

Brunnsvik, Sörvik den 9 januari 1910.

Å Brunnsviks folkhögskolas styrelses vägnar

Bernh. Eriksson.

Ordf.

Af Bilaga A. framgår, att lärokursen genomgås på ett år, att skolan är samskola med parallellafdelningar vid undervisningen i modersmålet. matematik och öfningsämnen, att elevernas antal under läsåret 15 okt. 1909—1 maj 1910 utgjorde inalles 75, däraf 64 manliga och 11 kvinnliga, att skolans inkomster för samma år utgjorde kr. 11,800, däraf elevernas årsavgifter 3,000 kr., årsavgifter af Folkhögskoleföreningens medlemmar 800 kr., årsanslag af Socialdemokratiska arbetarpartiet 5,000 kr. samt bidrag från föreningar och enskilda 3,000 kr. och att af det begärda statsanslaget afsåges 3,000 kr. till folkhögskolan och 1,000 kr. till parallellafdelningar.

Bilaga B. utgöres af årsredogörelse och prospekt för skolan (en bok på 80 sidor med titeln »Brunnsviks folkhögskolas årsbok»).

Och Bilaga C. visar förslag till inkomst- och utgiftsstat för skolan under tiden $^{15}/_{10}$ 1909— $^{30}/_{4}$ 1910. Inkomsterna beräknas där, inkl. det begärda statsanslaget, till 15,000 kr. Utgifterna beräknas till 15,800 kr. Den största posten på utgiftssidan är aflöningarna, nämligen 10,860 kr. åt 7 fast anställda lärare.

I sitt utlåtande öfver den gjorda ansökan anförde K. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län, att befallningshafvande i skrifvelse af den 10 april 1907 till nådigt bifall förordat styrelsens för Brunnsviks folkhögskola underdåniga ansökan om statsanslag, hvilken ansökan dock af Kungl. Maj:ts lämnats utan bifall, samt att, såvidt Konungens befallningshafvande hade sig bekant, därefter ej inträffat något med afseende på skolans sammanställning eller verksamhet, som kunde hafva inverkan på pröfningen af nu ifrågavarande underdåniga ansökning.

Af protokollet öfver ecklesiastikärenden den 18 mars 1910 framgår det så, att Kungl. Maj:t beviljade statsbidrag åt 41 folkhögskolor, d. v. s. alla de sökande utom Brunnsviks folkhögskola. Om denna heter det i protokollet: »Däremot hemställde statsrådet, att Kungl. Maj:t måtte förklara sig ej finna skäl bifalla en underdånig ansökning om statsbidrag till Brunnsviks folkhögskola i Kopparbergs län». Och hvad statsrådet sålunda i underdånighet tillstyrkt och hemställt, behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i nåder gilla och bifalla.

Såsom det framgår af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utlåtande, har styrelsen för Brunnsviks folkhögskola redan år 1907 inkommit med underdånig framställning om statsbidrag. Och det kan tilläggas, att styrelsen jämväl under åren 1908 och 1909 gjort sådan framställning. Men för hvarje gång har Kungl. Maj:t, trots vederbörande befallningshafvandes år efter år upprepade förord, icke funnit skäl till nådigt bifall.

Då det emellertid icke föreligger någon på objektiva skäl grundad anmärkning emot ledningen och skötseln af denna skola, som icke blott väl behöfver ett statsunderstöd, utan äfven enligt min mening väl förtjänar ett sådant stöd, så har jag ej kunnat undgå att finna Kungl. Maj:ts beslut den 18 mars 1910 beträffande Brunnsviks folkhögskola synnerligen beklagligt.

I öfverensstämmelse med denna min uppfattning har jag inom utskottet yrkat anmärkning enligt paragraf 107 regeringsformen emot herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet;

af friherre *Bonde*, herrar *Ericsson*, *Berg* i Göteborg och *Edén*, som instämt med herr Nilsson i sist anförda yttrande;

Under punkten B):

1:o) af herrar *Clason*, *Bellinder*, *K. J. Ekman*, *von Geijer* och *Kjellén*, hvilka anført:

»Jämte det vi instämma i utskottets slutliga yttrande och den därför anförda motiveringen beträffande själfva sakfrågan, hafva vi ansett oss böra tillkännagifva, att vi inom utskottet sökt göra gällande den uppfattningen, att redan den omständigheten, att föregående Riksdagar, efter fullbordad granskning af statsrådsprotokollen, uti nu ifrågavarande hänseenden icke framställt anmärkning, måste anses innebära, att decharge blifvit vunnen i fråga om de i utskottets memorial afsedda kommandomål, som härröra från tiden före början af 1910 års riksdag»;

Till stöd för den sålunda uttalade uppfattningen har särskildt anförts:

af herr *Clason*:

Frågan om konstitutionsutskottets rätt att till granskning — hvarmed jag här menar en till ansvarighet förbindande granskning — upptaga protokoll i kommandomål af tidigare datum än den ordinarie granskningsperioden, numera granskningsåret, synes aldrig förut i praktisk politik hafva offentligen diskuterats och förtjänar därför att belysas från olika synpunkter. Herr Ekman och Kjellén hafva i sina reservationer behandlat den under hänvisning till, bland annat, § 11 i ansvarighetslagen. Om emellertid däremot göres gällande, att ansvarighetslagen ej är af grundlags natur, så vill jag, utan att i öfrigt ingå på denna invändning, för min del här fästa uppmärksamheten på en tolkning af hithörande bestämmelser — i sina grunddrag på sin tid åtminstone antydd af professor O. Alin i föreläsningar —, som, äfven med frånseende af stadgandena i ansvarighetslagen, synes mig leda till det resultat, att konstitutionsutskottet i detta fall saknat rätt att till granskning upptaga det protokoll i kommandomål, hvilket uppgifves hafva föranlett det öfverskridande af anslaget till flottans öfningar 1909, som statsutskottets anmälan afser.

Själftva grundlagarna hafva som bekant ingenstädes någon bestämmelse, som *direkt* utsäger, att konstitutionsutskottets granskning hvarje gång skall omfatta protokollen från föregående riksdags början till den pågående riksdagens början. Att detta emellertid är deras innebörd, framgår af en jämförelse mellan stadgandena i Regeringsformen § 105, att »*lagtima* riksdags konstitutionsutskott äge att äska de protokoll» etc., i Riksdagsordningen § 38, att »utskottet *äligger* ock att äska de i statsrådet förda protokoll» etc., och i Regeringsformen § 107 mom. 3, som förbjuder ny riksdag att till ny, till ansvarighet förbindande granskning upptaga hvad som redan vunnit decharge genom att vid föregående riksdag hafva efter granskning godkänts eller lämnats oanmärkt.

Denna konstitutionsutskottets rätt att granska protokollen för nämnda tidrymd — tiden från föregående riksdags begynnelse till den pågående riksdagens början — motsvaras emellertid gifvetvis af en skyldighet att låta granskningen också omfatta det årets protokoll, en skyldighet, som för öfrigt är uttryckt i Riksdagsordningen § 38 genom dess ordalydelse: »utskottet *äligger*». Konstitutionsutskottet är sålunda icke berättigadt att granska endast vissa af granskningsårets protokoll och låta andra ligga ogranskade, eller att på detta sätt uppskjuta granskningen af flere eller färre protokoll från ett år till något kommande. Det behöfver icke påpekas, hvilka farliga konsekvenser det skulle medföra, om utskottet ägde

en sådan rättighet att efter godtycke framskjuta granskningen och därmed dechargegifningen i fråga om vissa rådslag från det ena året till något påföljande.

Hvad är det då, som hvarje gång kan och alltså skall vara föremål för konstitutionsutskottets behandling? Enligt Regeringsformen § 105 och Riksdagsordningen § 38 »de i statsrådet förda protokoll, dock att sådant särskildt protokoll, hvarom i 9 § regeringsformen förmäies, och protokoll i kommandomål kunna fordras endast i hvad som rör allmänt kända och af utskottet uppgifna händelser». Två grupper af protokoll äro således här angifna, dels vanliga statsrådsprotokoll, dels de enligt Regeringsformen § 9 särskilda (hemliga) protokollen i utrikesärenden och protokollen i kommandomål. Den förra gruppens protokoll skall utskottet utan vidare infordra; den senare gruppens har det däremot i regel icke att behandla. Från denna regel finnes visserligen ett undantag — protokoll, som rörer »allmänt kända» händelser — men att detta undantag skulle gifva konstitutionsutskottet en vidsträcktare och godtycklig granskningsrätt till dessa särskilda protokoll och protokollen i kommandomål än det äger i fråga om protokollen i vanligt statsråd, så att det i fråga om de i särskilda utrikesärenden eller i kommandoväg gifna rådslagen öfver allmänt kända händelser skulle kunna efter behag förhåla dechargen, hvilket det icke kan i fråga om protokoll i vanligt statsråd, det lär väl icke på allvar kunna ifrågasättas. Utskottet kan visserligen underlåta att utnyttja sin rättighet att infordra de i kommandomål — resp. särskilda utrikesärenden — förda protokollen öfver allmänt kända händelser, men om det på sådant sätt icke bryr sig om att infordra ett dylikt protokoll öfver en allmänt känd tilldragelse, så innebär detta, att det lämnat detsamma »oanmärkt», hvilket som bekant också befriar från decharge. En annan tolkning, som skulle berättiga utskottet att i fråga om allmänt kända tilldragelser efter godtycke uppskjuta dechargen från det ena året till det andra, blott därför att rådslaget gifvits i kommandoväg eller i särskildt protokoll i utrikesärenden, är i sig själf orimlig och påkallas enligt min uppfattning icke af bestämmelserna i Regeringsformen § 105 eller Riksdagsordningen § 38.

Det bör då tillses, om bestämmelserna i Regeringsformen § 107 mom. 3 skulle nödvändiggöra en dylik tolkning. Den lyder som bekant: »Allt hvad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning af ny riksdag i samma mål vara tillåten; dock bör, oaktadt den af riksdagens utskott eller revisorer för rättade generella öfversikt af statsmedlens utdelning, det åligga veder-

börande ämbetsmän att verkställa den speciella revision, som den i kraft af deras ämbetsbefattning tillkommer». Hvad detta moment angår, är först att observera, att det ursprungligen haft sin plats såsom särskild paragraf (§ 76) i Riksdagsordningen 1810 utan hvarje direkt samband med de grundlagsparagrafer, som behandla protokollsgranskningen i konstitutionsutskottet och ministeransvarigheten. Dess bestämmelser afse därför icke uteslutande eller ens företrädesvis nämnda granskning, utan åsyfta all af riksdagen föranstaltad granskning, d. v. s. icke blott konstitutionsutskottets protokollsgranskning, utan äfven statsutskottets och statsrevisorernas granskning af finansförvaltningen i allmänhet, bankoutskottets af riksbanken och riksgäldskontoret, lagutskottets af justitieombudsmannens förvaltning och väl äfven opinionsnämndens af högsta domstolen, Denna momentets allmänna räckvidd måste fasthållas vid dess tolkning, och uttryck, som däraf äro föranledda, få icke pressas att åsyfta konstitutionsutskottets granskning allena. På den sistnämnda passar icke ens på alla punkter momentets ordalydelse, om den bokstafligen skulle följas.¹

Momentets allmänna räckvidd gifver sålunda exempelvis den naturliga förklaringen till hvad som säges om att »ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning af ny riksdag i samma mål bör vara tillåten». Man hade 1809—10 anordnat två med hvarandra jämnlöpande, i vissa fall konkurrerande granskningar, dels konstitutionsutskottets af statsrådsprotokollen, dels statsutskottets i fråga om statsmedlens användning, hvilken senare granskning också kunde komma att beröra det i en utgiftsfråga rådgifvande och kontrasignerande statsrådet; och den allmänna principen, att ett en gång behandladt och utan anmärkning lämnadt rådslag erhållit decharge, nödvändiggjorde då denna bestämmelse, enligt hvilken detta rådslag visserligen kan upptagas till ny granskning — om statsrevisorernas och statsutskottets granskningsrätt skulle föranleda detta — men icke till en ny till ansvarighet förbindande granskning.²

Momentets föregående uttalande, att »allt hvad riksdagen efter granskning godkändt eller lämnat oanmärkt bör anses hafva vunnit decharge i

¹ I fråga om denna granskning äro t. ex. redan momentets inledande ord: »Allt hvad riksdagen efter granskning godkänt» etc. icke passande efter sin ordalydelse, eftersom dels i vissa fall (enligt Regeringsformen § 106) afgöranderätten vid granskningen icke är lagd i riksdagens utan i konstitutionsutskottets händer, dels jämväl i andra fall riksdagen icke plägar fatta något beslut om godkännande.

² Orden »i samma mål» etc. — »ingen till ny ansvarighet förbindande granskning af ny riksdag i samma mål» — hafva häri sin naturliga förklaring och förutsätta icke någon rätt för konstitutionsutskottet att vid sin granskning låta vissa mål stå öfver till ett annat år för att då underkasta dem en ny, till ansvarighet förbindande granskning.

afseende på det granskade», innebär åter, tillämpadt på konstitutionsutskottets granskning af statsrådsprotokollen, att hvad som därvid godkänts eller lämnats oanmärkt — det må hafva godkänts eller lämnats oanmärkt på grund af i utskottet verkställd detaljpröfning eller på grund af utskottets underlåtenhet att pröfva hvad det haft rätt och tillfälle att pröfva — därmed har vunnit decharge. Slutorden »i afseende på det granskade» upphäffa icke detta. Olika tolkningsmöjligheter föreligga ju. En är att äfven här se en följd af de båda konkurrerande granskningarna, statsutskottets och konstitutionsutskottets, af hvilka, under ståndsriksdagarnas tid med fem år mellan riksdagarna, statsutskottets visst icke alltid behöfde komma senare än konstitutionsutskottets; meningen är då, att om statsutskottet och efter det riksdagen låtit någon utbetalning af statsmedel passera oanmärkt, så behöfde detta icke hindra konstitutionsutskottet vid dess behandling af samma ärende att ur helt andra synpunkter — t. ex. att den konselj, där utbetalningen behandlats, varit grundlagsstridigt sammansatt — göra anmärkning. En annan möjlighet vore att — hvad som med hänseende till den gamla riksdagsordningens erkänt bristfälliga redigering ingalunda är otänkbart — betrakta dessa ord såsom en tämligen onödig upprepning af hvad som redan sagts genom det föregående »efter granskning», hvilket uttryck redan gifvit vid handen, att här är fråga om granskningsresultat. Måhända har också meningen varit att markera, att den allmänna dechargen naturligtvis icke finge anses gälla, i händelse det uppdagades, att något protokoll olofligen undanhållits från granskning.

Resultatet af ofvanstående grundlagsanalys bli sålunda, att konstitutionsutskottet i fråga om allmänt kända tilldragelser, som behandlats i kommandoväg eller i särskildt protokoll enligt Regeringsformen § 9, icke äger att utöfver granskningsåret utsträcka statsrådsansvarigheten och uppskjuta dechargen. Med en sådan tolkning är däremot intet sagdt om ansvarighetens omfattning i fråga om rådslag, som förblifva hemliga någon tid framåt; och tolkningen utesluter icke, att sådana rådslag kunna blifva föremål för ansvarsyrkanden af det konstitutionsutskott, hvars granskning infaller omedelbart efter sedan saken blifvit »allmänt känd». De »orimliga konsekvenser», man understundom ansett följa af teorien om en ovillkorlig preskription i fråga om *alla* kommandomål, allmänt kända eller fördolda, äro således här uteslutna.

I fråga om den nu framlagda grundlagstolkningen må slutligen erinras, att ett af vårt statsskicks första konstitutionsutskott, utskott-

tet vid 1815 års riksdag, uttryckligen uttalat sig i samma riktning. Det heter nämligen i dess dechargebetänkande, sedan utskottet omnämmt, hvilka protokoll i statsrådet och i ministeriell konselj det granskat, på följande sätt:

»Utskottet har med all noggrannhet gjort den granskning af dessa protokoll, som genom grundlagarna är detsamma ålagd, och får såsom en följd däraf tillstyrka riksens ständer att meddela samtliga statsrådets ledamöter och de föredragande decharge; och då ingen af utskottets ledamöter haft anledning att infordra något protokoll, hållet inför Konungen af Konungens rådgifvare i kommandomål, och endast i följd däraf ingen granskning i afseende på deras förrättningar kunnat äga rum, anser utskottet dessa rådgifvare äfven under en sådan allmän decharge böra vara inbegripna».

Utskottet häfdade sålunda uttryckligen, att dess underlåtenhet att infordra protokoll i kommandomål medförde decharge för Konungens rådgifvare i kommandomål för granskningsperioden. Det förtjänar tilläggas, att detta uttalande i utskottets dechargebetänkande, enligt hvad utskottets protokoll gifva vid handen, tillkom på grund af yrkande af hr *Axel Gabriel Silfverstolpe*, som bekant en af de mest betydande på en gång medlemmarne af 1809 års konstitutionsutskott och kännarne af hvad man med dess statsskick afsett.

Det återstår att tillämpa det sagda på föreliggande mål. Det öfver-
skridande eller den öfverbetalning, hvarom här är fråga — öfverbetalningen år 1909 af anslaget till flottans öfningar — var redan förlidet år inom riksdagskretsar en »allmänt känd händelse», som till och med var föremål för debatt inom Andra kammaren den 25 april 1910. Något yrkande om konstitutionsutskottets inskridande blef emellertid icke från något håll gjordt, och detta trots det, att någon kännedom om huruvida något till öfverbetalningen medverkande rådslag vore gifvet i vanligt statsråd eller i kommandoväg säkerligen icke förelåg. För ett i vanligt statsråd under 1909 afgifvet rådslag i frågan var emellertid 1910 års protokollsgranskning den sista terminen för framställande af en till ansvarighet ledande anmärkning; och enligt här ofvan häfdade grundlagstolkning gäller detsamma äfven rådslag i kommandoväg under 1909, som afsett en allmänt känd händelse. Decharge är alltså gifven för 1909 års rådslag i ärendet.

I detta sammanhang må jämväl påpekas, att det, äfven enligt utskottsmajoritetens ståndpunkt i fråga om preskriptionstiden, ännu icke synes vara konstateradt, att icke decharge föreligger i fråga om rådslagen under 1909 rörande flottöfningsanslaget. Blott det förhållande, att ett

sådant rådslag afgifvits i kommandoväg, utesluter naturligtvis icke möjligheten, att andra sådana förekommit i vanligt statsråd eller att där refererats upplysningar om saken; och då utskottet endast infordrat protokollen i *kommandomål* angående flottöfningsanslaget 1909, men icke undersökt, hvad statsrådsprotokollen för samma år måhända kunna innehålla rörande flottans anslag, så har utskottet saknat såväl fullständig kännedom om, i hvad mån decharge redan kan anses beviljad i fråga om dessa anslag, som den jämförande öfversikt af dithörande spörsmåls ställning, som endast en samtidig granskning af såväl statsrådsprotokoll och protokoll i kommandoväg kan gifva.

Det ligger i sakens natur, att under nuvarande förhållandena en realpröfning af statsutskottets anmärkningsanledning måste från olika synpunkter anses hafva varit synnerligen önskvärd. Den åskådning i fråga om preskriptionstiden, som här häfdats, skulle, om den vunnit majoritet, sålunda träd hindrande i vägen för uppnående af ett allmänt önskemål. I fråga om grundlagarnas rätta tolkning måste dock en sådan synpunkt stå i andra rummet, och det är med hänsyn därtill jag nödgats på detta sätt anteckna min från majoritetens i denna punkt afvikande mening»;

af herr *K. J. Ekman* med hvilken herr *Bellinder* instämt:

»Enligt min mening är granskningen af statsrådsprotokollen, däruti inbegripna äfven protokollen i kommandomål i den mån de kunna blifva föremål för granskning, för hvarje gång inskränkt till den närmast föregående granskningsperioden. Hvad som vid denna granskning blifvit godkänt eller lämnadt oanmärkt eller, i fråga om kommandomål, förbigånget såsom vid tiden för granskningen icke allmänt känt, det kan icke vid en senare riksdag blifva föremål för åtal eller anmärkning.

Frånsedt de historiska bevis härför, som erbjuda sig i omständigheterna vid tillkomsten af hithörande stadganden och i tidigare uttalanden af Riksdagens konstitutionsutskott, har jag för min del ledts till den nu uttalade uppfattningen af följande skäl:

I R. F. § 105 stadgas, att lagtima riksdags konstitutionsutskott äger att äska de protokoll, som uti statsrådet blifvit förda, dock att sådant särskildt protokoll, hvarom i 9 § förmäles, och protokoll i kommandomål må kunna fordras endast i det, som rör allmänt kända och af utskottet uppgifna händelser. Af R. O. § 38:s framgår närmare hvilka protokoll det är, som här afses. Det heter där: »Utskottet åligger ock att äska de

i statsrådet förda protokoll, dock att sådant särskildt protokoll, hvarom i 9 § regeringsformen förmåles, och protokoll i kommandomål kunna fordras endast i hvad som rör allmänt kända och af utskottet uppgifna händelser. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning af dessa protokoll, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, hvartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning af gjord anmärkning erforderliga åtgärd, — — därom är i regeringsformen stadgadt.» Alltså: de protokoll, utskottet äger att åska, äro de protokoll, hvilka det för den gången åligger utskottet att granska.

Af de använda uttrycken synes mig vidare framgå, att de protokoll, hvilka skola utgöra föremål för utskottets granskning, i de anförda grundlagsstadgandena betraktas såsom utgörande en sammanhängande serie af protokoll, omfattande en och samma tidrymd. Än tydligare framgår detta af den lydelse lagrummen hade före grundlagsändringen 1909. R. F. § 105 lydte då: »Lagtima riksdags konstitutionsutskott äge att åska de protokoll, som uti statsrådet blifvit förda, *utom dem*, som angå ministeriella ärenden och kommandomål, *hvilka endast* i det, som rör allmänt kända och af utskottet uppgifna händelser, må kunna fordras.» R. O. § 38:2 lydte: »Utskottet åligger ock att åska de i statsrådet förda protokoll, *med undantag af dem*, som angå ministeriella ärenden och kommandomål, *hvilka endast* i hvad som rör kända och af utskottet uppgifna händelser kunna fordras. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning af dessa protokoll, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, hvartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning af gjord anmärkning erforderliga åtgärd, — — därom är i regeringsformen stadgadt.» Samma uppfattning af protokollen såsom en sammanhängande serie, omfattande en och samma tidrymd, återkommer i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter § 11 så lydande: »Hvad emot statsrådsprotokoll intill den dag, då riksdagen börjas, under då påstående riksdag icke anmärkt blifver, därå må sedan vid påföljande riksdagar åtal icke äga rum.» Att i denna serie af statsrådsprotokoll äfven protokollen i kommandomål äro inbegripna framgår med full tydlighet af föregående paragrafer i ansvarighetslagen, hvarst bland de enligt denna lag ansvariga uttryckligen nämnes äfven »den ämbetsman, som i kommandomål Konungen råd gifver», äfvensom af R. F. § 106, där det uttalas, att granskningen af de i § 105 omförmälda statsrådsprotokollen kan föranleda åtal äfven emot föredraganden i kommandomål.

Om det sålunda får anses utredt, att de statsrådsprotokoll, hvilka det åligger utskottet att infordra och granska, protokollen i kommandomål däruti inbegripna, utgöras af en *sammanhängande serie af protokoll*,

omfattande en viss tidrymd, så gäller det vidare att för sig klargöra, hvilken denna tidrymd är.

En god ledning för besvarandet af denna fråga erbjuder R. F. § 106 jämförd med ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter § 11. I förstnämnda lagrum stadgas: »Finner utskottet af dessa protokoll» — d. v. s. af de i § 105 omförmälda statsrådsprotokollen, däruti inbegripna äfven protokollen i kommandomål — »att någon statsrådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, eller den ämbetsman, som i kommandomål Konungen råd gifvit, uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon öfverträdelse däraf etc. — —, då skall konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal af justitieombudsmannen inför riksrätten — —». Ansvarighetslagen § 11 innehåller, att »hvad emot statsrådsprotokoll intill den dag, då riksdagen börjas, under då påstående riksdag icke anmärkt blifver, därå må sedan vid påföljande riksdagar åtal icke äga rum». Då sålunda enligt R. F. § 106 åtal skall anställas, därest brottsligt förfarande föreligger, men enligt § 11 ansvarighetslagen åtal icke må äga rum å hvad som intill den dag, då nästföregående riksdag börjades af den riksdagen lämnats oanmärkt, följer däraf att, såvidt angår utkräfvandet af juridiskt ansvar enligt R. F. § 106, granskningen, äfven hvad kommandomål angår, icke kan omfatta någon längre tillbaka liggande tid än sista granskningsåret, räknadt från början af nästföregående riksdag. Men är granskningen enligt R. F. § 106 inskränkt till denna tid, måste den jämväl då fråga är om utkräfvande af politiskt ansvar enligt R. F. § 107 anses vara inskränkt till samma tid. Ty man kan icke föranstalta en särskild granskning med hänsyn till § 106 och en annan granskning med hänsyn till § 107.

Sista stycket i R. F. § 107 innehåller, att »allt hvad riksdagen efter granskning godkändt eller lämnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning af ny riksdag i samma (= dessa) mål vara tillåten». Med anledning af ordalagen i denna paragraf har man velat göra gällande, att från den vunna dechargen skulle vara undantagna de protokoll i kommandomål, som icke kunnat för granskning särskildt infordras till följd däraf, att däri förekommande ärenden icke varit allmänt kända. Enligt min mening lämnar dock stadgandet icke stöd för en sådan uppfattning. Granskningen omfattar hela serien af protokoll för det föreliggande granskningsåret, och i denna serie måste jämväl hela serien af protokoll i kommandomål anses vara inbegripen, vare sig de särskilda dithörande protokollen kunnat af utskottet infordras eller icke. När decharge »i afseende

på det granskade» vinnes, så vinnes den alltså med afseende på hela serien af granskade protokoll.

Uttrycket »i afseende på det granskade» syftar, enligt min uppfattning därpå, att, om t. ex. riksdag efter endast helt kort tids sammanvaro afslutades, hvilket enligt 1810 års riksdagsordning kunde ske redan efter loppet af tre månader, och granskningen af statsrådsprotokollen då icke till fullo medhunnits, något som lätt kunde tänkas inträffa på en tid, då granskningen för hvarje gång omfattade fem — senare tre — år och som ännu skulle kunna inträffa vid riksdagsupplösning, den decharge, som före riksdagens åtskiljande kunde komma att meddelas, helt naturligt icke finge anses vara vunnen i afseende på andra protokoll än sådana, hvilkas granskning då medhunnits»;

af herr *Kjellén*:

»Allt hvad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade', säger Regeringsformen i § 107, mom. 3 (gamla Riksdagsordn. § 76). Här af är från början klart, att alla rådslag i statsråd år 1909 numera äro frigtagna från ansvar; ty de äro efter granskning af 1910 års konstitutionsutskott godkända eller lämnade oanmärkta. Tvistigt är endast, huruvida dechargen skall anses omfatta äfven ogranskade kommandomål eller ej. I den statsrättsliga teorien har man hittills varit benägen att besvara den frågan med nej. En närmare undersökning har ledt mig till motsatt resultat.

Det citerade lagstället förutsätter riksdagens granskningsrätt, men bestämmer ej dess omfattning vare sig till tid eller föremål. I förra fallet träder ansvarighetslagens § 11 till som supplement, då den föreskrifver att »hvad emot statsråds protokoll intill den dag, då riksdagen börjas, under då påstående riksdag icke anmärkt blifver, därom må sedan vid påföljande riksdagar åtal icke äga rum». Här är preskriptionstid tydligt angifven för »statsrådsprotokoll», och att detta omfattar äfven kommandomål framstår i sammanhanget med regeringsformen § 105, som i sin ursprungliga lydelse omtalar »de protokoll som uti statsrådet blifvit förda, utom dem som angå — — — kommandomål». Så långt är man också inom vetenskapen ense: »ingen riksrätt kan upptaga ett åtal rörande ett äldre faktum än förra riksdagens början», yttrar redan Svedelius i sin afhandling om statsrådets ansvarighet 1856 (s. 280). Den enda återstående oklarheten beträffar alltså frågan om äfven ansvaret enligt regeringsformen § 107 är preskriberadt. Den citerade ansvarighetslagen talar endast om »åtal», men kan ej heller tala om annat, då den öfver huf-

vud är begränsad till den juridiska ramen. En slutsats *e contrario* är sålunda här oberättigad; däremot finnes intet hinder för en slutsats *ex analogia*. Studiet af ansvarighetslagen, som på denna punkt supplerar grundlagen, leder alltså till det resultat beträffande 1909 års kommandomål, att det juridiska ansvaret enligt regeringsformen § 106 är klart preskriberadt, och att detsamma analogiskt kan antagas för det parlamentariska ansvaret enligt § 107. Längre än till detta analogislut komma vi emellertid ej på denna linje.

Vi föra då uppmärksamheten öfver till regeringsformen § 105, som bestämmer föremålen för riksdagens granskning. Till den nyss angifna begränsningen i tid komma här begränsningar i sak. För det första äro redan från början en hel del kommandomål af formella skäl oåtkomliga för riksdagskontrollen, nämligen de icke protokollförda. För det andra uteslutas från granskningen alla kommandomål som icke röra »allmänt kända händelser». För det tredje är riksdagens rätt icke absolut: protokollen »må kunna fordras» af konstitutionsutskottet här, medan utskottet »äger att äska» vanliga statsrådsprotokoll.

Dessa begränsningar korrespondera intimt med bestämningarna i regeringsformen § 15, enligt hvilka konungens rätt öfver kommandomålen är långt mindre beroende af statsråds medverkan än vanligt. Sammanhanget är klart: riksdagens granskning är medvetet och afsiktligt beskuren på detta område, på det att konungamakten där må kunna röra sig starkare och friare än vanligt.

Men om detta är den klara meningen, då frågas: är det rimligt att antaga, att grundlagstiftarne velat utsträcka *tiden för granskningen längre* än eljest på ett område, där de gjort *omfattningen och effekten af granskningen mindre* än eljest? Skulle de så att säga velat taga skadan igen på preskriptionens område, så att en konungens rådgifvare i kommandomål alltid måste darra för sina eller sina företrädares felsteg, medan en annan statsrådsledamot fick lugn efter viss bestämd tid? Ett sådant oförnuft bör icke hos grundlagstiftarne förutsättas.

Men vidare: om det är ostridig rätt och obruten praxis, att konstitutionsutskottet icke granskar allmänna statsrådsprotokoll längre tillbaka än förra riksdagens början, då skulle ett till granskning infordradt kommandomål från äldre tid komma inför konstitutionsutskottets ögon *lösryckt från sammanhanget* med sin tids allmänna protokoller. Men därmed är konstitutionsutskottet förhindradt att pröfva ärendet i dess egen miljö och förty fälla ett rättvist omdöme. Det är denna granskning i sammanhang, som är det centrala i vårt ansvarighetssystem. Hvarför ha lagstiftarne eljest förmenat statsutskottet att själfvt tillgripa ansvarsformerna i regeringsformen §§ 106 eller

107, när det vid sin granskning finner något felaktigt? Hvarför har han påbjudit omvägen till konstitutionsutskottet? Uppenbarligen därför, att konstitutionsutskottet ensamt sitter inne med förutsättningarna att pröfva saken rättfärdigt. Men detta gäller endast om handlingen *tillhör det år*; hvars allmänna statsrådsprotokoll konstitutionsutskottet har till granskning, ty endast för det året kan konstitutionsutskottet öfverblicka regeringens alla handlingar; därbortom är dess kompetens icke större än statsutskottets, och hela proceduren skulle följaktligen i sådant fall vara förnuftlös.

I sådana motsägelser invecklar man sig, så snart man vill göra gällande en olika preskriptionstid för beslut i kommandomål och för andra regeringshandlingar. Klart och förnuftigt blir däremot hela systemet, så snart man räknar med fasta perioder för ansvaret: 1809—44 regelbundet fem år, 1844—1866 tre år och därefter ett år. Riksdagens granskning förrättas af hvarje konstitutionsutskott i serien för hvar sitt år, med föregående riksdags begynnelse till nyårsdag; och granskningsrätten är försuten sedan detta år gått, vare sig uttrycklig decharge gifvits eller ej, anmärkning gjorts eller ej, protokoll infordrats eller ej. Sålunda kommer riksregistraturet undan för undan inför representationens lagliga uppsikt, en del obligatoriskt, en annan del fakultativt. I senare fallet innebäres granskningsrätten i *tillfället att infordra protokoll*, och är försuten med detta årliga tillfälle. Om 1910 års konstitutionsutskott icke begagnat sin rätt att studera kommandoprotokoll af 1909, så är detta att betrakta som resultat af dess grundlagsenliga granskning; därmed har Riksdagen efter granskning lämnat oanmärkt, följaktligen inträder hypotesen i regeringsformen § 107 mom. 3, och då är »ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning» af 1911 års konstitutionsutskott eller Riksdag tillåten i dessa mål.

Huru klart och nödvändigt detta resultat är, skall ytterligare framstå från en rent praktisk synpunkt. Det går ingen skarp gräns mellan kommandomål och allmänna regeringsärenden; det är alltför möjligt, att samma fråga i olika stadier kunnat vara föremål för bägge behandlingsformerna. I alla händelser kunna statsrådsprotokoll innehålla hänvisning till kommandoprotokoll och således rikta konstitutionsutskottets uppmärksamhet på de senare. Hvem borgar för, att icke detta varit fallet i nu föreliggande ärenden? Men om så förhåller sig, då är hypotesen i regeringsformens § 107 inne i direkt och positiv form: konstitutionsutskottet 1910 har faktiskt granskat ärendena och lämnat dem oanmärkta. Redan denna möjlighet bör afhålla från en tolkning, som är ägnad att göra meningen med lagstiftningen illusorisk.

Min uppfattning i denna sak ställer 1809 års grundlag och 1810 års ansvarighetslag i full öfverensstämmelse såväl med hvarandra som med grundlagens anda och inneboende förnuft. Till yttermera visso harmonierar härmed också det första konstitutionsutskottets praxis. I dess dechargebetänkande af ^{15/9} 1810 yttrar det nämligen, att det »förrättat den granskning, som enligt § 76 riksdagsordningen och § 11 i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, föredragande och Konungens rådgifvare i kommandomål frikallar berörda höga ämbetsmän från all ansvarighet för deras ämbetes utöfning intill den dag, då innevarande riksdag tagit sin början». Detta torde få anses som en autentisk tolkning af ansvarighetslagens § 11, i den riktning att den där angifna preskriptionstiden omfattar äfven kommandomål och äfven ansvar enligt regeringsformen § 107. Och ännu mera direkt uttalar sig 1815 års konstitutionsutskott (mem. ^{13/7}) i samma anda med orden: »*då ingen af utskottets ledamöter haft anledning att infordra något protokoll, hållet inför Konungen af Konungens rådgifvare i kommandomål, och endast i följd däraf ingen granskning i afseende på deras förrättningar kunnat äga rum, anser utskottet desse rådgifvare äfven under en sådan allmän decharge böra vara inbegripne*».

Under hela den tid, då riksdagen årligen sammankommit, har ofvanstående uppfattning också i praxis obrottsligen tillämpats. Intet konstitutionsutskott har anmärkt på eller till behandling upptagit eller veterligen ens till upplysning infordrat något protokoll, vare sig i kommandomål eller regeringsärenden, äldre än föregående riksdags begynnelse. Därför har icke heller något statsutskott på 60 år försökt gå den i riksdagsordningen § 39, mom. 2, angifna vägen: man har vetat, att den varit stängd genom preskription.

Det har alltså varit majoriteten inom 1911 års konstitutionsutskott förbehållet att här inleda en alldeles ny, till sin rättsliga beskaffenhet ej mindre än sina praktiska följder betänklig praxis»;

2:o) af herr *Uppström*, som yttrade:

att han icke på den tid, då under riksdagen 1910 granskning af statsrådsprotokollen rörande sjöförvarsdepartementsärenden pågått inom konstitutionsutskottet, haft kännedom därom, att flottans öfningsanslag under de närmast föregående åren öfverskridits därigenom, att till täckande af brist, som uppkommit i ett föregående års anslag användts medel från ett senare års, samt vidare anförde, att han ansett, att detta förfarande därmed fortsatts äfven under år 1910, men hvars laglighet af honom bestridts, borde ses i förhållande till ej mindre grundlagens stadgande och riksdagens föreskrifter i fråga om anslag af den natur som förevarande,

än äfven öfriga i målet förekomna omständigheter, och att han därför inom utskottet hemställt, att frågan borde jämlikt § 106 regeringsformen hänskjutas till Riksrätten, hvarest den hade att vänta den på en gang mest sakkunniga och från politiska hänsyn mest skilda pröfning, äfvensom att, då han blifvit öfverröstad härutinnan, han, enär de förslag till anmärkningar, som i öfrigt beträffande omförmälda anslag väckts inom utskottet, haft till förutsättning godkännande af berörda förfarande, ej kunnat biträda samma förslag.

3:o) af herr *Berger*, som anført:

»För flottans öfningar år 1909 hade Riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag af 1,800,000 kronor, och oaktadt brist å föregående års anslag vid 1909 års början förelåg, ägde Kungl. Maj:t enligt min mening rätt att för 1909 års öfningar använda hela det nämnda beloppet. Det sålunda anvisade anslaget åtgick helt och hållet för ifrågasvarande öfningar, och anslaget blef därjämte öfverskridet med ej mindre än 469,364 kronor 68 öre.

F. d. statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet grefve Ehrensvärd tillstyrkte för år 1909 öfningar till en af chefen för marininstaben och inspektören af flottans öfningar beräknad kostnad af 1,639,330 kronor, hvartill, såsom utskottet anført, möjligen skulle kunna anses böra läggas ett belopp af 31,267 kronor 73 öre. Angående de militära myndigheternas kostnadsberäkningar yttrar statskommisarien Tenow i sin ofvan omnämnda utredning, att de militära myndigheterna icke kunna fritagas från en särskildt under senare år framträdande, understundom allt för långt drifven sangvinism vid dessa beräkningar. I hvad mån något sådant under år 1909 må hafva förekommit, har ej inom utskottet kunnat ådagaläggas. Än mindre har någon utredning kunnat åstadkommas därom, huruvida departementschefen, hvilken gifvetvis varit pliktig att i viss mån kontrollera de för honom framlagda kostnadsberäkningarna, må hafva, genom att fastställa öfningar på grundvalen af mindre noggranna beräkningar, i större eller mindre mån vållat, att 1909 års anslag öfverskridits.

Att märka är emellertid, att 1909 års anslag till flottans öfningar med ungefär 130,000 kronor öfversteg de beräknade kostnaderna för samma års öfningar. Men jag tilltror mig ej att bedöma, huruvida departementschefen vid fastställandet af 1909 års öfningar haft giltig anledning antaga, att de verkliga kostnaderna för dessa öfningar ej skulle komma att öfverstiga de beräknade med mera än 130,000 kronor, eller om han tilläfvventyras bort beräkna en differens, mer eller mindre öfverstigande 130,000 kronor.

Jag kan alltså icke instämma i utskottets bestämda uttalande, att det öfverskridande af anslaget, som i verkligheten yppade sig vid bokslutet för 1909, har berott på omständigheter, hvaröfver departementschefen icke kunnat råda.

Emellertid, då det hvarken af statsutskottet eller eljest blifvit genom bindande bevisning ådagalagdt, att departementschefen varit vållande till någon del af den ifrågavarande stora öfverbetalningen, finner jag, lika med konstitutionsutskottet, den af statsutskottet anmälda anmärkning icke kunna till någon åtgärd föranleda; och är jag ense med utskottet i dess yttrande, att utskottet hvarken funnit skäl att emot konungens rådgifvare i kommandomål för flottan tillämpa § 106 regeringsformen eller ansett anledning förekomma att framställa någon anmärkning på grund af § 107 samma grundlag»;

4:o) af herr af *Callerholm*, friherre *Bonde*, herrar *Nilsson*, *Ericsson*, *Berg* i Göteborg, *von Schéele* och *Edén*, som anför:

»Af statsutskottets till konstitutionsutskottet öfverlämnade skrivelse jämte bilagor afvensom af öfriga, genom konstitutionsutskottet införskaffade handlingar framgår oförtydligt, att reservationsanslaget till flottans öfningar för år 1909 blifvit öfverskridet med ett högst betydande belopp. Siffran låter sig visserligen icke fixeras, på grund af bokföringssystemets brister och stridiga meningar därom, huruvida vissa utgifter skola påföras nämnda anslag och nämnda år eller icke. Men för den handläggning af denna sak, som tillkommer konstitutionsutskottet, äro skiljaktigheterna i uppgifter om det belopp, hvartill öfverskridandet uppgår, icke af någon afgörande betydelse. Vare sig anslagets ställning vid 1910 års ingång rätteligen får anses vara den, som marinförvaltningen beräknat i sina skrivelser till Kungl. Maj:t den 30 mars 1910 och den 10 januari 1911, nämligen att de »tillgängliga medlen» vid 1910 års ingång belöpt sig till allenast omkring 460,000 kronor i stället för 1,800,000, d. v. s. bristen uppgått till i rundt tal 1,340,000 kronor, eller man följer den beräkning, som framlagts af inspektören för flottans öfningar och chefen för marin-staben i deras skrivelse den 13 maj 1910, och enligt hvilken den disponibla tillgången vid sagda tidpunkt uppgick till omkring kronor 765,000, bristen alltså till ungefär 1,035,000 kronor, eller man slutligen håller sig till statskommissariens Tenows reviderade bokslut och hans uppfattning af vissa felaktigheter i anslagets belastning, hvarigenom bristen enligt hans mening skulle nedbringas till omkring 952,000 kronor, så är anslagets öfverskridande med en mycket stor summa ett faktum.

Det är likaledes ådagalagdt, att en högst väsentlig del af öfverskridandet skett just genom de öfningar, som anbefalldes och höllos under året 1909. Marinförvaltningen har beräknat den under år 1909 uppkomna bristen, fränsedt den redan vid nämnda års ingång förefintliga, till c:a kronor 645,000, hr Tenow enligt sina grunder för boksluten till ungefär kronor 427,000. Vare sig den ena eller den andra siffran tages för god, har bristen under sagda anslagspost blifvit *ökad* med flera hundra tusen kronor under år 1909.

Slutligen har genom de inkomna handlingarna blifvit styrkt, att chefen för sjöförvarsdepartementet, när han fastställde öfningsplanerna för år 1909 i enlighet med förslag från inspektören för flottans öfningar och chefen för marininstaben, därvid medvetet beslöt utgifter under ifrågavarande anslag, som afven enligt beräkningarna med 69,731 kronor 38 öre öfverskredo de af samma myndighejer beräknade tillgängliga medlen, samt att han likaledes, utom denna öfningsplan, anbefallt vissa expeditioner under samma år, hvilka enligt marinförvaltningens beräkning ådragit anslaget en ytterligare belastning utöfver de tillgängliga medlen med kronor 31,267: 73.

Under sådana förhållanden hafva vi ansett det oafvisligen följa af grundlagarnas föreskrifter, att det konstitutionella ansvar, som regeringsformen stadgar, måste göras gällande emot den departementschef, på hvars föredragning 1909 års öfningar blifvit planlagda och beslutna. Och då tillämpning af regeringsformens § 106 icke synes oss för ett fall sådant som detta vara genom grundlagarnas bestämmelser ålagd eller ovillkorligen påkallad, hafva vi ansett, att anmärkning i berörda ärende bort göras enligt § 107 regeringsformen.

Hvad utskottets majoritet anför såsom skäl emot framställande af sådan anmärkning påkallar från vår sida åtskilliga erinringar.

Utskottet har, såsom motiv för sitt beslut att icke göra anmärkning, sida vid sida framställt två olika åskådningar, som i och för sig äro af den beskaffenheten, att den ena icke låter förena sig med den andra. Den åskådningen, att ett reservationsanslag aldrig behöfver räkna med uppkommen brist, utan alltid kan upptaga såsom tillgänglig tillgång det i årets statsreglering uppförda belopp (jämte möjligen förefintliga öfverskott från föregående år), står i strid mot den, som utskottet benämner »fondteorien», och enligt hvilken å ena sidan en uppkommen brist från föregående år alltid måste tagas i beräkning vid anslagets disponerande, men å andra sidan också denna brist kan täckas genom fördelning på flera följande år.

Den förra åskådningen har för öfrigt veterligen aldrig förut gjorts gällande, vare sig af Riksdagen eller af Kungl. Maj:t, och den har i före-

varande fall icke blifvit tillämpad af departementschefen och marinens myndigheter själfva, som tvärtom alltid utgått därifrån, att förefintlig brist på ett reservationsanslag måste täckas från detta anslag själfvt. I full öfverensstämmelse härmed ålägger också gällande kungl. instruktion för marinförvaltningen detta ämbetsverk att i början af hvarje år — den 15 febr. — inkomma med uppgift å de »för flottans öfningar under året *tillgängliga medel.*»

Utskottets motivering i dess första del saknar sålunda allt stöd af så väl statsrättslig teori som konstitutionell praxis. I hvarje fall måste af en sådan åskådning äfven följa, att vederbörande departementschef ovillkorligen är skyldig att till Riksdagen inkomma med proposition om ersättning för uppkommen brist, så snart sådan brist blifvit konstaterad. Ej heller detta har i förevarande fall skett.

Hvad utskottet omförmäler under namnet »fondteorien» är en term af fullkomligt obestämd innebörd, framkommen i herr Tenows utredning, men aldrig på något sätt statsrättsligen fixerad, än mindre till sin giltighet erkänd. Att reservationsanslag af myndigheterna behandlats såsom »fonder» i *den* meningen, att under ett år uppkommen behållning tillgodoförts ett följande, är fullkomligt riktigt och direkt framkalladt af riksdagens syfte med dessa anslag. När därjämte blifvit vanligt att också öfverföra en uppkommen brist till följande år och afräkna densamma från detta års »tillgängliga medel», så har Riksdagen visserligen i många fall låtit detta passera, men den har aldrig gifvit något erkännande, att dylikt förfarande är berättigadt, utan tvärtom mer än en gång inskridit däremot. Så gjordes i detta syfte icke blott, såsom herr Tenow meddelar, anmärkning af 1890 och 1901 års statsrevisorer, utan därjämte har 1892 års konstitutionsutskott inkommit med anmälan om öfverskridande just af reservationsanslaget till flottans öfningar för 1890, hvilken anmälan af Andra kammaren lades med gillande till handlingarna, och åren 1904 och 1905 framställde en minoritet af konstitutionsutskottets ledamöter från Andra kammaren (respektive 6 och 10 ledamöter) yrkande på liknande anmälan, äfven nu med anledning af brist på samma anslag. Aldrig har det hittills veterligen blifvit för Riksdagen känt och af denna lämnats oanmärkt, att en föredragande ansett sig kunna icke blott öfverföra en uppkommen brist på ett reservationsanslag till det år, som följer närmast efter bristens uppkomst, utan också hänvisa dess täckande till ett senare år — alltså ställa densamma på framtiden. Hvad utskottet anför om att »fondteorien» skulle medföra någon rätt för en departementschef att så handla, saknar, lika väl som dess först uttalade åskådning, statsrättslig grund och strider mot all känd praxis.

Sålunda hafva hvarken den uppfattningen, att ett reservationsanslag alltid är disponibelt med hela det belopp, som uppförts i staten, ej heller den s. k. »fondteorien» och dess förmenta konsekvenser något stöd i svensk grundlag och konstitutionell praxis. Men härtill kommer, att icke ens den, som ställer sig på den ena eller den andra af dessa utgångspunkter, därmed kan undanrödja det faktum, att också från dessa utgångspunkter sedt förevarande anslag blifvit i hög grad öferskridet. Räknar man med en tillgång af hela anslaget i riksstaten, 1,800,000 kronor, för år 1909, så är detta anslag faktiskt öferskridet under året enligt marinförvaltningens beräkning med 645,000 kronor, enligt herr Tenows beräkning med 427,000 (i runda tal). Räknar man åter med de af myndigheterna angifna tillgängliga medlen för år 1909, växer öferskridandet med hela den summa, som af dessa myndigheter frånräknats de anslagna 1,800,000 kronor såsom ingående brist vid 1909 års början. Särskildt måste uppmärksammas, att om man ställer sig på den ståndpunkt, som flottans myndigheter och statsrådet intogo vid öfningsplanens uppgörande, och beräknar tillgången till 1,569,000 kronor, så hafva kostnaderna för 1909 års öfningar faktiskt öferskridit dessa tillgångar *icke blott* med det belopp af 69,000 kronor, som dessa myndigheter och statsrådet afsett att öfverföra på år 1910, utan dessutom med ett belopp af 576,000 kronor enligt marinförvaltningens siffror, 358,000 kronor efter herr Tenows reviderade bokslut.

Utskottet finner, att detta faktiska öferskridande icke kan läggas departementschefen till last, då denne i sina *beräkningar* hållit sig inom anslagens ram. Att icke ens detta är förhållandet annat än i det fall, att man uppfattar anslaget såsom ograveradt af bristen från föregående år, d. v. s. såsom lämnande 1,800,000 kronor i »tillgängliga medel», är ofvan anmärkt. Men i hvarje fall synes det oss vara oförenligt med hvarje tillämpning af konstitutionellt ansvar i dylika frågor att fria ett statsråd endast på den grund, att *beräkningarna* hållit sig inom angifna anslags-siffror. Man måste också uppställa den fordran, att beräkningarna skola visa sig någorlunda tillförlitliga, och man måste göra denna fordran gällande gent emot den ledamot af statsrådet, som godkänt desamma och som inför Riksdagen representerar vederbörande förvaltningsgren. Ett så stort öferskridande af de gjorda beräkningarna kan icke försvaras, icke ens på långt när förklaras med hvad utskottet anför som »oförmodadt fyllande af förefintliga vakanser, utgifter för skolor m. m.» Ett ansvar för att beräkningarna så illa hållit streck måste åligga det statsråd, som fastställt dem.

Statsrådet Ehrensvärd hade för sin del så mycket starkare anledning att iakttaga försiktighet vid fastställandet af beräkningarna för år 1909,

som det under de föregående åren visat sig, att då gjorda beräkningar icke hållit streck. I sin uppgift angående tillgängliga medel för år 1908, afgifven den 11 februari, hade marinförvaltningen stannat vid en summa af 945,829 kronor 47 öre (nettobelopp), chefen för marinstaben och inspektören för flottans öfningar vid 1,074,520 (bruttobelopp), båda sålunda vid ett belopp, som afsevärdt *understeg* det dåvarande årsanslaget, 1,200,000. Detta innebar, att en ungefär motsvarande brist uppstått under året 1907. Marinförvaltningens beräkning för år 1909, aflämnad den 18 februari, gaf till resultat en tillgång af 1,227,581: 24 (netto), de militära marinmyndigheterna räknade med 1,569,598: 62 (brutto), i stället för 1,800,000 kronor, hvartill anslaget numera blifvit höjdt — bådadera konstaterade alltså en brist, som *ökats* under året 1908. Under detta sistnämnda år hade grefve Ehrensvärd själf förestått sjöförvarsdepartementet, och han hade alltså personlig erfarenhet af, att beräkningarna öfver kostnaderna hittills varit otillfredsställande. Det synes vara en billig fordran, att han under sådana förhållanden med särskild uppmärksamhet bort granska beräkningarna för året 1909, och han kan icke fritagas från sin andel i ansvaret därför, att de beräknade kostnaderna för detta år blefvo öfverskridna med det stora belopp som skedde.

Då sålunda det är styrkt, att reservationsanslaget till flottans öfningar år 1909 blifvit öfverskridet med ett mycket betydande belopp;

då detta öfverskridande skett, oaktadt erfarenhet från föregående år bort mana till största försiktighet vid öfningarnas planläggning och kostnadernas beräkning;

då i motsats till en sådan försiktighet statsrådet Ehrensvärd fastställt en öfningsplan för året, hvars beräknade kostnad öfversteg de militära myndigheternas af honom utan anmärkning lämnade kalkyl öfver de för året tillgängliga medlen;

då statsrådet Ehrensvärd genom sistnämnda åtgärd medvetet belastat ett anslag för år 1910, hvilket ännu icke ens var af Riksdagen beviljadt, och sedan under loppet af 1909 ytterligare anbefallt expeditioner utöfver den ursprungliga planen till en kostnad, som sedermera uppgifvits till 31,267 kronor 73 öre, hvilken kostnad likaledes icke motsvarades af någon tillgång, utan måste öfverföras på året 1910;

då de bristfälligheter i sjöförvarets allmänna förvaltning och räkenskapsväsen, som blifvit konstaterade, ingalunda kunna fritaga en chef för sjöförvarsdepartementet från ansvaret såväl för den allmänna ledningen af denna förvaltningsgren som särskildt för de åtgärder, hvilka han själf omedelbart handlagt; samt

då det slutligen synts oss innebära ett ödesdigert uppgifvande af Riksdagens i svensk grundlag stadgade rätt till kontroll öfver riksstyrelsen att i ett sådant fall som detta låta vid hvad i ärendet förekommit bero;

så hafva vi inom konstitutionsutskottet yrkat, att utskottet bort förutvarande statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, konteramiralen grefve C. A. Ehrensvärd göra anmärkning enligt § 107 i regeringsformen»;

5:o) af herr af *Callerholm*, friherre *Bonde* herrar *Nilsson*, *Ericsson*, *Berg* i Göteborg och *Edén*, som anförde:

(Protokoll i kommandomål för sjöförsvarsärenden den 9 mars, 26 april, 19 maj, 21 juni 1910).

»Plan för flottans öfningar under 1910 fastställdes genom generalorder af 9 mars 1910, i enlighet med det förslag, som med skrifvelse af 25 febr. 1910 inlämnats af chefen för marinstaben och inspektören öfver flottans öfningar. Stabschefen och inspektören hänvisa i sin skrifvelse till en skrifvelse af 21 sept. 1909, hvori samma myndigheter enligt sin instruktion framlagt förslag till öfningar ombord af flottans personal under öfningsåret 1 okt. 1909—30 sept. 1910. Till denna sistnämnda skrifvelse är bifogad en kostnadsberäkning, som under anslaget till flottans öfningar slutar på ett belopp af 1,661,740 kronor. Något uttalande om de tillgängliga medlen göres däremot icke vare sig här eller i skrifvelsen den 25 februari 1910.

Enligt marinförvaltningens instruktion åligger det detta ämbetsverk att den 15 februari hvarje år till Kungl. Maj:t inkomma med »uppgift å de för flottans öfningar under ingångna året tillgängliga medel». Sådan uppgift blef emellertid för detta år icke färdig förr än den 30 mars, då den genom underdånig skrifvelse af marinförvaltningen öfverlämnades till Kungl. Maj:t. Generalordern för flottans öfningar utfärdades sålunda tre veckor *innan* denna uppgift inkom till Kungl. Maj:t, och utan att, såvidt af handlingarna framgår, någon annan beräkning öfver de »tillgängliga medlen» förelåg.

Detta förfarande har synts oss mycket betänkligt. Flottans öfningar för 1910 ordnades på detta sätt utan hänsyn till »tillgängliga medel», och detta ehuru redan under 1909 visat sig, att för föregående år (1908) en betydande öfverbetalning uppstått, som starkt inkräktat på anslaget för 1909, och af hvilken en del — 69,731 kr. 38 öre — af statsrådet själf var afsedd att täckas först under 1910. Efter sådan erfarenhet borde det hafva

framstått såsom mer än någonsin nödvändigt att söka utröna, huruvida 1909 års anslag kunnat bära det årets kostnader, innan planen för 1910 fastställdes eller att, om detta icke läte sig göra, uppgöra den nya öfningsplanen med allra största försiktighet. Dåvarande statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har emellertid icke gjort någotdera. Han har icke afvaktat marinförvaltningens redogörelse, icke heller, såvidt af handlingarna framgår, sökt i afvaktan på denna införskaffa provisoriska uppgifter till sin ledning, och han har slutligen fastställt en plan, som lämnar alldeles för ringa utrymme för möjliga fel i beräkningarna och oförutsedda utgifter. Om till de i skrifvelsen af 21 sept. 1909 beräknade kostnaderna, kr. 1,661,740 lägges den andel af 1908 års brist, som skulle täckas 1910, eller kr. 69,731 och 38 öre samt kostnaden för expeditioner 1909, hvilka tillkommit utanför 1909 års öfningsplan — 31,267: 73 — så uppkommer en slutsumma af 1,762,739: 11. Om denna slutsumma drages från årsanslaget, kr. 1,800,000, så återstår ej mer än kr. 37,260: 89 för att *dels* täcka kostnaderna för extra expeditioner — hvilka enligt erfarenheten måste förväntas — *dels* uppväga oförutsedda fel i beräkningarna både för 1909 och 1910. Under sådana förhållanden synes oss generalordern af den 9 mars 1910 icke låta sig förenas med de anspråk på ekonomisk förtänksamhet och försiktighet, hvilka måste ställas på förvaltningen af anslaget till flottans öfningar.

Sedan marinförvaltningens skrifvelse af 30 mars inkommit och den af ämbetsverket beräknade stora bristen på anslaget för flottans öfningar blifvit känd, vidtogos åtskilliga åtgärder för att nedbringa kostnaderna för 1910. Genom generalorder af 26 april 1910 ålades chefen för kusteskadern att söka inskränka förbrukningen af bränsle och annan utredning. Inspektören för flottans öfningar till sjöss och chefen för marinstaben inkommo den 13 maj med anbefalldt förslag till ändringar i öfningsplanen, och sådana ändringar vidtogos genom nya generalorder, af 19 maj och 21 juni. I hvilken grad dessa åtgärder nedbringat kostnaderna, låter sig icke exakt fastställas; anmärkas kan dock, att äfven *efter* dessa reduktioner den nuvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet — i kungl. propositionen nr 223 till innevarande riksdag — beräknar de faktiska utgifterna å anslaget för 1910 till kr. 1,600,000, d. v. s. endast 61,740 mindre än förslagsberäkningen, hvilket synes tyda på, att denna senare icke varit tillfredsställande. Att i alla händelser de efter öfningsplanens fastställande vidtagna förändringarna måste verka störande på öfningarnas gång, synes uppenbart.

På grund af hvad vi sålunda anfört hafva vi ansett, att utskottet bort mot förutvarande statsrådet konteramiralen greve C. A. Ehrensvärd göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen».

Register.

Punkten A.

Statsrådsprotokollens granskning sid. 1

Punkten B.

Vissa infortrade kommandomål för flottan år 1910 »	2
Statsutskottets anmärkningsanledning »	2
Statsutskottets skrifvelse »	2
Bilagorna A—I »	4
Bilagan K »	5
Bilagan 1 »	8
Bilagorna 2—4 »	12
Bilagan 5 »	14
Utdrag ur statsutskottets protokoll »	17
Vissa infortrade kommandomål för flottan under åren 1906—1909 . . . »	24
Utskottets yttrande »	25

Reservationer:

under punkten A:

1:o) af herr af Callerholm m. fl. (angående brist i ordinarie anslaget till arméns byggnader m. m.) »	29
2:o) af herr Nilsson (angående landskamreraretjänsten i Skaraborgs län) »	32
3:o) af herr Nilsson m. fl. (angående anslag till Brunnsviks folkhögskola) »	56

under punkten B:

1:o) af herr Clason m. fl. »	58
Särskildt yttrande af herr Clason »	59
» » af herr Ekman »	64
» » af herr Kjellén »	67
2:o) af herr Uppström »	70
3:o) af herr Berger »	71
4:o) af herr af Callerholm m. fl. (i fråga om statsutskottets anmärkningsanledning) »	72
5:o) af herr af Callerholm (angående vissa kommandomål för flottan år 1910) »	77